

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ

Delegatura w Bydgoszczy

PRAWO DO POSZUKIWANIA PRAWDY

PIOTR BARTOSZCZE (1950–1984)

Autor: dr Katarzyna Maniewska (IPN)
Recenzja: Wojciech Gonera (PTH, NSZZ „Solidarność” Region Toruńsko-Włocławski),
prof. Mirosław Golon (IPN, UMK)
Korekta: Katarzyna Jopek
Projekt i skład: Piotr Wiejak (IPN)

Na wystawie wykorzystano fotografie ze zbiorów: Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej KŚZpNP Delegatura w Bydgoszczy, Archiwum NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego, Biura Badań Historycznych Zarządu Regionu Toruńsko-Włocławskiego NSZZ „Solidarność”, Polskiej Agencji Prasowej i Poczty Polskiej oraz zbiorów prywatnych Stanisławy Ciechańskiej, Wojciecha Gonery, Wiesławy Grześkowiak, Tadeusza Jakubka, Marka Koczwary, Mariusza Łabentowicza, Alicji Markowskiej, Jana Monarchy, Krzysztofa Osińskiego, Antoniego Tokarczuka i Józefa Ważbńskiego, a także z domeny publicznej

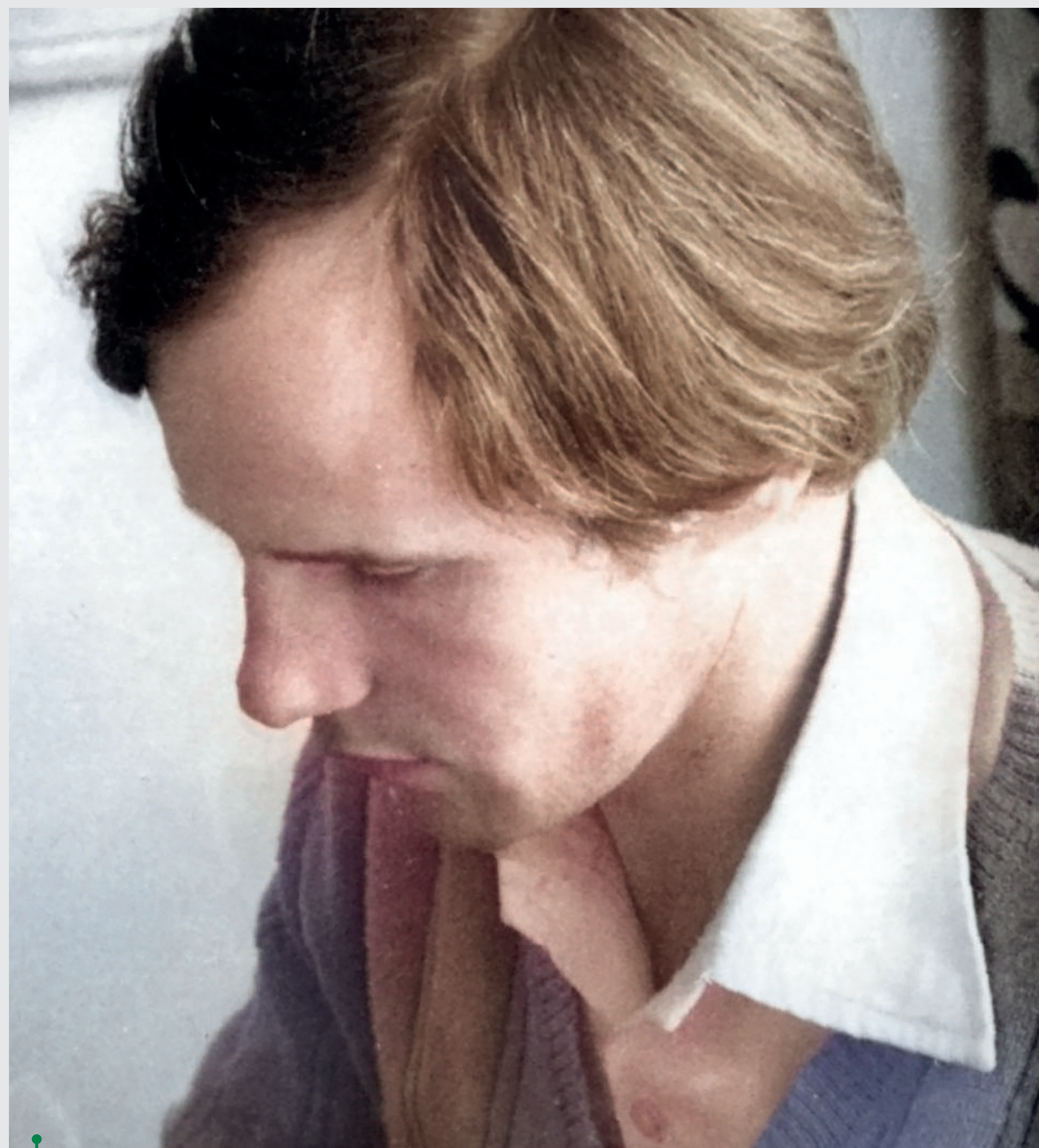
Pierwszy pośród równych

Opozycjonista, współtwórca niezależnych od władz PRL chłopskich związków zawodowych na Kujawach, lider ich lokalnych struktur (m.in. przewodniczący Niezależnego Samorządnego Związku Zawodowego Rolników Indywidualnych „Solidarność” w gminie Inowrocław i członek władz wojewódzkich NSZZ RI „S” w Bydgoszczy), a ponadto kolporter prasy związkowej i jeden z sygnatariuszy porozumienia bydgoskiego z dnia 17 kwietnia 1981 r.

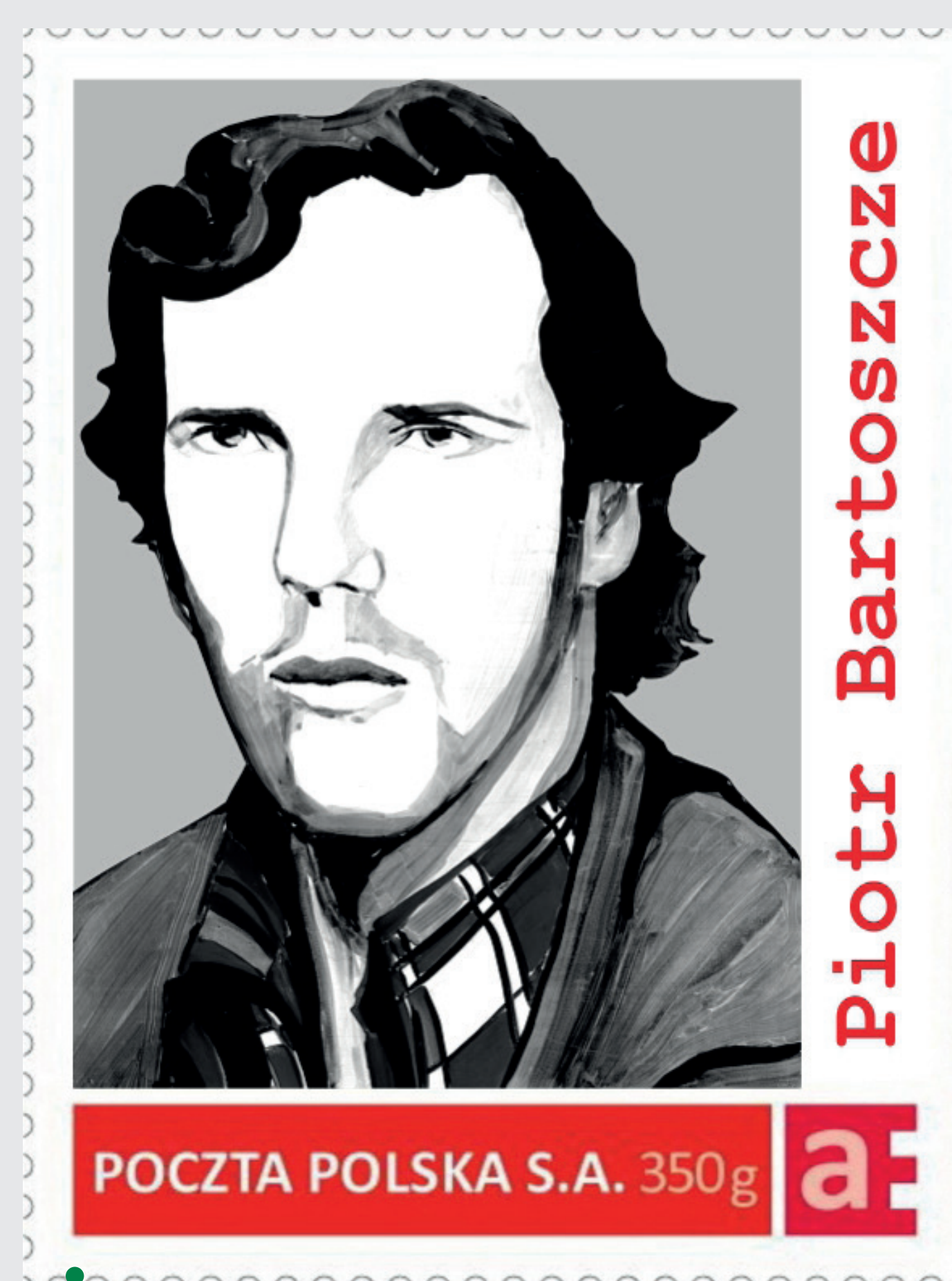
Za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego i walkę o podstawowe prawa wsi był wraz z rodziną inwigilowany i prześladowany przez komunistyczny aparat represji. Skrytobójczo zamordowany w 1984 r. Sprawców zbrodni nie ustalono do dziś.

W chwili śmierci miał prawo myśleć, że ginie za sprawę, której się poświęcił, niezależnie od tego, kim byli jego zabójcy.

Ryszard Helak, działacz bydgoskiej „Solidarności”, podczas uroczystości pogrzebowych Piotra Bartoszcze w Inowrocławiu, 12 lutego 1984 r.

Piotr Bartoszcze w czasie strajku w Wojewódzkim Komitecie Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego w Bydgoszczy, marzec–kwiecień 1981 r. (Fot. Marek Koczwara)

Piotr Bartoszcze, wydawnictwo Poczty Polskiej, projekt znaczka Waldemar Kawiński

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Delegatura w Bydgoszczy

Bartoszczowie

Piotr Bartoszcze urodził się 14 kwietnia 1950 r. w Jaroszewicach k. Bełżyc na Lubelszczyźnie, w rodzinie rolniczej kultywującej wartości patriotyczne i tradycje niepodległościowe. W 1964 r. jego rodzice, Genowefa (z d. Matyjasik) i Michał Bartoszcze, w poszukiwaniu lepszych perspektyw przenieśli się na Kujawy, do miejscowości Sławęcin nieopodal Inowrocławia. Tam mogli prowadzić większe, bo dziesięciohektarowe gospodarstwo rolne. Piotr miał dwóch starszych braci – Andrzeja (ur. 1943 r., syn Michała z poprzedniego małżeństwa) oraz Romana (ur. 1946 r.).

I Komunia Święta Piotra Bartoszcze, 1959 r. Od lewej: Maria Bednarczyk, Piotr Bartoszcze, Alicja Markowska. (Zbiory Alicji Markowskiej)

Piotr Bartoszcze (w trzecim rzędzie, drugi od lewej) na fotografii szkolnej wraz z nauczycielką Wiktorią Kozłowską. Jaroszewice, lata pięćdziesiąte XX w. (Zbiory Stanisławy Ciechańskiej)

Rodzice i rodzeństwo Piotra Bartoszcze. Od lewej: matka Genowefa, ojciec Michał, Piotr, bracia Roman i Andrzej. Jaroszewice, 1957 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Rodzina Bartoszczów. Od lewej: ojciec Michał, brat Roman, matka Genowefa, Piotr. Sławęcin, 1968 r. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

Mały Piotruś, lata pięćdziesiąte XX w. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Rodzinne tradycje

Ojciec uczył nas, żeby zawsze mówić prawdę i tylko prawdę. Od dzieciństwa wychowywał nas w duchu katolickim i patriotycznym. Dlatego też poszliśmy, zgodnie z rodzinną tradycją, do wojska, choć jako rolnicy mogliśmy przecież zostać na wsi.

Piotr Bartoszcze

Michał Bartoszcze (pierwszy z lewej) w 24. Pułku Ułanów, połowa lat trzydziestych XX w. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Piotr Bartoszcze w czasie służby wojskowej, lata 1969–1971. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

Czternastoletni Piotr już jako mieszkaniec Sławęcina podjął naukę w szkole zawodowej w sąsiednim Inowrocławiu, gdzie kształcił się jako przyszły elektryk. Szkoły tej jednak nie ukończył – naukę przerwał już w pierwszej klasie. Kilka lat później, w 1971 r. ukończył trwającą cztery lata naukę w zespole przysposobienia rolniczego. W Brodnicy odbył też zasadniczą służbę wojskową (w 4. Pułku Chemicznym) – jako rolnik i jedyny żywiciel rodziny nie skorzystał z możliwości odroczenia tego obowiązku.

Michał Bartoszcze wychowywał dzieci w duchu szacunku do pracy i ojczyzny, sam też angażując się w walkę polskiej wsi o jej podstawowe prawa. Po latach Piotr wspominał, że ojciec „trzymał rodzinę silną ręką w posłuszeństwie, w przywiązaniu do religii i w uczciwości” i chciał, aby zawsze byli „dobrymi Polakami, katolikami i obywatelami”.

Legitymacja kpr. Michała Bartoszcze, sygnowana przez dowódcę plk. dypl. kaw. Kazimierza Dworaka. Kraśnik, 6 lipca 1936 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Rodzina Bartoszczów, 1967 r. Od lewej: Piotr, matka Genowefa, brat Roman, ojciec Michał. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Po śladach Ojca

Piotr już jako młody człowiek zaangażował się w życie społeczne swojego regionu i wspólnoty rolniczej – należał do kółka rolniczego i wstąpił do Związku Młodzieży Wiejskiej, a potem do Zjednoczonego Stronnictwa Ludowego (fasadowej partii o charakterze rolniczym de facto zdominowanej i kontrolowanej przez Polską Zjednoczoną Partię Robotniczą). Aktywność Piotra wynikała w dużej mierze z wpływu ojca Michała, który całe swoje dorosłe życie angażował się w działalność na rzecz państwa i narodu polskiego.

Michał Bartoszcze wśród strajkujących w siedzibie ZSL Bydgoszcz, kwiecień 1981 r. (IPN)

Michał Bartoszcze i Anna Walentynowicz podczas uroczystości upamiętniających wydarzenia z marca 1981 r. Bydgoszcz, 19 marca 1986 r. (IPN)

Michał Bartoszcze przed wojną działał prawdopodobnie w kole Centralnego Związku Młodzieży Wiejskiej „Siew”, a być może również w Związku Młodzieży Wiejskiej RP „Wici”. W latach trzydziestych odbył służbę wojskową w 24. Pułku Ułanów w Kraśniku. W czasie II wojny światowej był żołnierzem Armii Krajowej. W 1959 r. wstąpił do ZSL, a w latach osiemdziesiątych zaangażował się aktywnie w pokojową walkę polskich rolników o prawo do posiadania własnego, niezależnego od komunistów rolniczego związku zawodowego. 19 marca 1981 r. podczas jednego z ważnych spotkań działaczy chłopskich z władzami – sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy – został dotkliwie pobity i musiał być hospitalizowany. Michał Bartoszcze za swoje zaangażowanie na rzecz niepodległej Polski i członkostwo w AK już w latach pięćdziesiątych był inwigilowany i rozpracowywany przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa. Na fotografii: Michał Bartoszcze podczas sesji Wojewódzkiej Rady Narodowej w Bydgoszczy, 19 marca 1981 r. (Archiwum NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego)

Piotr Bartoszcze (z lewej) i Stefan Nowak z wieńcem ofiarowanym podczas ogólnopolskich dożynek na Jasnej Górze. Dożynki w parafii Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie, Inowrocław, 1983 r. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

Z miłości do ziemi ojczystej

Gospodarstwo rolne rodziny Bartoszczów. Sławęcin, 1964 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Piotr Bartoszcze. Sławęcin, 1969 r. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

Piotr Bartoszcze z matką Genowefą Bartoszcze (trzyma chleb) podczas dożynek w parafii Zwiastowania Najświętszej Maryi Pannie. Inowrocław, 1983 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

W 1978 r. Piotr Bartoszcze przejął od będących w podeszłym już wieku rodziców gospodarstwo rolne, z którym związał swoje dalsze życie (jego brat Roman mieszkał w tej samej wsi w odrębnym gospodarstwie, a najstarszy Andrzej w nieodległym Inowrocławiu). W tym samym roku ożenił się z Wiesławą Pruszkowską. Piotr i Wiesława mieli czworo dzieci – trzy córki: Agnieszkę, Joannę i Monikę oraz syna Piotra, który nigdy nie poznał ojca, urodził się bowiem niedługo po jego śmierci.

Piotr Bartoszcze, podobnie jak jego ojciec Michał, nigdy nie przeniósł się do miasta i całe swoje dorosłe życie ciężko pracował w gospodarstwie rolnym. Podczas jednego z wywiadów w latach osiemdziesiątych, zapytany, dlaczego nigdy nie przeniósł się do miasta i nadal ciężko pracuje na roli, odpowiedział krótko: „Z miłości do ziemi” (cyt. za: W. Gonera, *Symbol niezłomnej wsi. Piotr Bartoszcze (1950–1984)*, mps).

Piotr Bartoszcze. Sławęcin, 1968 r. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

W walce o wieś wolną i samorządną!

Mieszkańcy polskiej wsi domagali się prawa do posiadania niezależnej organizacji związkowej już od drugiej połowy lat siedemdziesiątych. Liczba niezależnych organizacji rolniczych rosła bardzo szybko – u schyłku 1980 r. skupiały one już ok. 40 tys. osób i działały w 36 województwach.

Mimo to rząd PRL zdecydowanie odmawiał prawnej rejestracji związku, która umożliwiłaby mu legalne działanie. Komuniści obawiali się kolejnej po „Solidarności” dużej, niezależnej organizacji społecznej wspieranej przez Kościół katolicki. Na jej powstanie zgody nie wyrażały również najwyższe władze Związku Socjalistycznych Republik Sowieckich.

Grafika autorska Darii Bociek.

Protest rolników z okolic Inowrocławia, luty 1981 r. (Zbiory Mariusza Łabentowicza)

Rolnicy nie stworzyli jednego związku zawodowego na wzór NSZZ „Solidarność”. Ich interesy reprezentowało kilka organizacji, w tym trzy główne związki różniące się rodowodem, programem ideowym, strukturą i koncepcją działania: „Solidarność Chłopska”, „Solidarność Wiejska” oraz Związek Producentów Rolnych.

Do najważniejszych postulatów działaczy związkowych należały:

- ✿ prawo do swobodnego zrzeszania się w niezależnych związkach zawodowych,
- ✿ poszanowanie przez komunistyczne władze prawa do własności ziemi,
- ✿ swobodny obrót własnością ziemską,
- ✿ zrównanie w prawach gospodarstw rolników indywidualnych z uprzywilejowanymi dotąd państwowymi gospodarstwami rolnymi,
- ✿ ujednolicenie praw socjalnych na wsi i w mieście,
- ✿ reforma szkolnictwa wiejskiego,
- ✿ poszanowanie wolności religijnej.

Piotr Bartoszcze (pierwszy od lewej) podczas strajku rolników z uczestnikami VI Zbiórki Porozumienia Kregów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego. Bydgoszcz, 12 kwietnia 1981 r. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

Michał i Genowefa Bartoszczowie (w ciemnych okularach) podczas dożynek na Jasnej Górze, 4 września 1983 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

U źródeł

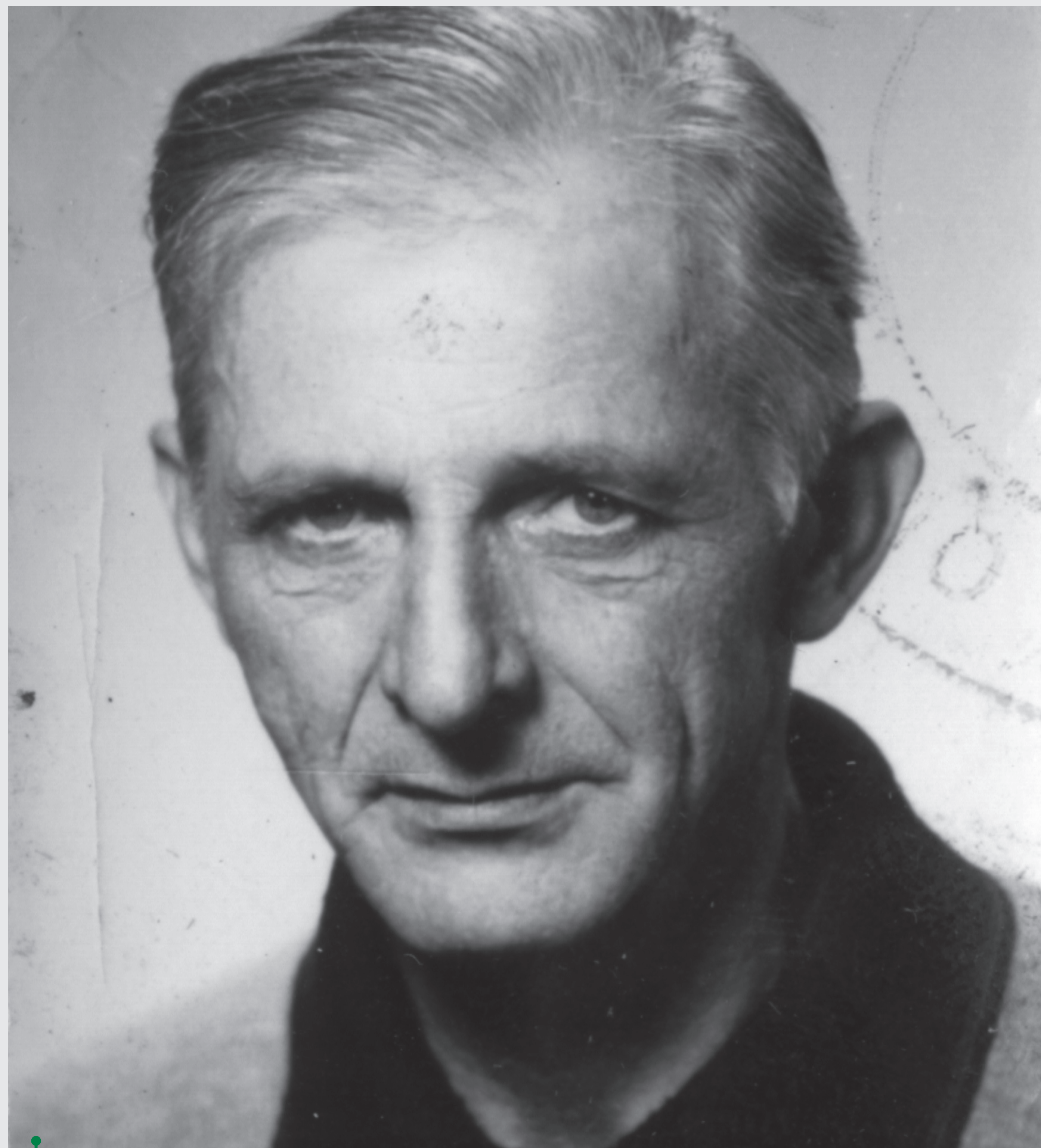
Kujawy odegrały ważną rolę w historii niezależnych związków rolniczych.

To właśnie na podwłocławskiej wsi narodził się w ruchu związkowym nurt zwany chłopskim, dając początek „Solidarności Chłopskiej”. 1 września 1980 r. w miejscowości Makówiec z inicjatywy Stanisława Janisza powołano do życia Komitet Założycielski Chłopskiego Związku Zawodowego Ziemi Dobrzyńskiej, który szybko pozyskał zwolenników i przekształcił się w Chłopski Związek Zawodowy Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw. Jego celem była ochrona praw rolników indywidulanych.

Reprezentanci tego związku już 19 września 1980 r., jako drudzy w Polsce – po przedstawicielach Huty Katowice – podjęli próbę złożenia wniosku o rejestrację w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie. 29 października 1980 r. sąd ten wydał decyzję odmowną, uznając, że rolnicy nie są pracownikami i nie przysługuje im prawo do zrzeszania się. Rejestracja NSZZ „Solidarność Chłopska” Ziemi Dobrzyńskiej i Kujaw nastąpiła po wielu miesiącach dalszej walki, 12 sierpnia 1981 r.

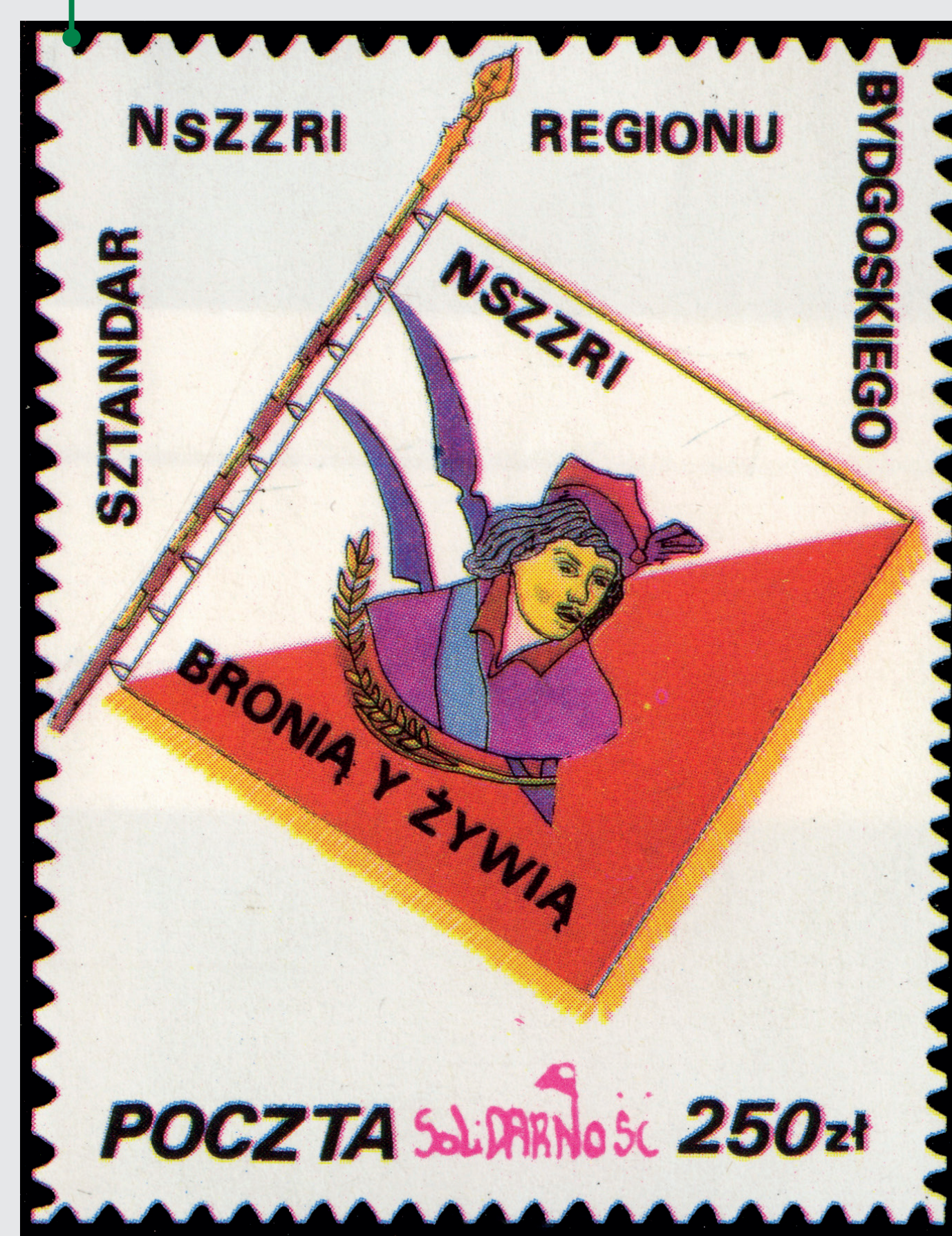

Posiedzenie Federacji Związków Zawodowych Pracowników Rolnych Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej w Rzymie, 2–4 czerwca 1981 r. Od lewej: Wojciech Obernikowicz, Roman Bartoszcze, N.N., Stanisław Janisz. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Liczba związków chłopskich rosła dynamicznie w całym kraju. Pod koniec listopada 1980 r. ich struktury funkcjonowały już w 27 województwach. 4 listopada na zebraniu w Gdańsku przyjęto wspólną nazwę „Solidarność Chłopska” i wyłoniono Krajową Radę Porozumiewawczą Chłopskich Niezależnych Związków Zawodowych. Na jej czele stanął Stanisław Janisz. Na fotografii: Stanisław Janisz. (IPN)

Znaczek Poczty NSZZ „Solidarność” Regionu Bydgoskiego. (IPN)

Wszystko zaczęło się od brata Romana...

Roman Bartoszcze – jeden z liderów ruchu związkowego na polskiej wsi w latach osiemdziesiątych. Sekretarz Krajowej Rady Porozumiewawczej Chłopskich Niezależnych Związków Zawodowych, członek Prezydium Wojewódzkiego Komitetu Założycielskiego NSZZ „Solidarność Chłopska” w Bydgoszczy oraz Prezydium Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „S”, przewodniczący Zarządu Regionu Bydgoskiego NSZZ RI „S”, współpracownik Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników „S”. Od 1987 r. członek Prezydium Krajowej Rady Rolników „S”, a od 1989 r. Rady Krajowej „S” RI. W 1989 r. poseł na Sejm kontraktowy, w latach 1990–1991 pierwszy prezes odrodzonego Polskiego Stronnictwa Ludowego, a w 1990 r. kandydat w wyborach prezydenckich (w I turze uzyskał 7,15 proc. głosów). Zmarł w 2015 r. Na fotografii: Roman Bartoszcze, 1989 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Plakat wyborczy z Romanem Bartoszcze, 1990 r.
(BBH ZRT-W NSZZ „S”)

Z inicjatywy Romana w latach osiemdziesiątych rodzina Bartoszczów zaangażowała się w tworzenie i działalność niezależnych chłopskich związków zawodowych w regionie kujawsko-pomorskim. Roman już we wrześniu 1980 r. nawiązał kontakt z twórcami niezależnych struktur związkowych na Kujawach – Stanisławem Janiszem i Wojciechem Obernikowiczem. Skupił się na aktywności w strukturach ogólnopolskich, zmierzających do zjednoczenia całego ruchu w jeden silny związek. Dużym sukcesem związkowców było utworzenie Ogólnopolskiego Komitetu Założycielskiego NSZZ RI „Solidarność”, w którego Prezydium Roman Bartoszcze zasiadł w marcu 1981 r.

Rodzina Bartoszczów – zarówno ojciec Michał, jak i bracia Roman i Piotr – była w latach osiemdziesiątych silnie zaangażowana w walkę o prawo polskiej wsi do samostanowienia i posiadania własnej rolniczej organizacji związkowej, reprezentującej interesy ludności wiejskiej (liczącej wówczas prawie 15 mln osób, co stanowiło ponad 41 proc. całej ludności kraju).

Roman Bartoszcze wymienia uścisk dłoni z ministrem Stanisławem Cioskiem po podpisaniu porozumienia bydgoskiego, zgodnie z którym rząd obiecał zwrócić się do Sejmu z prośbą o stworzenie podstaw prawnych do rejestracji NSZZ RI „Solidarność”. Bydgoszcz, 17 kwietnia 1981 r. (Fot. Ludomił Żołnowski, PAP/CAF)

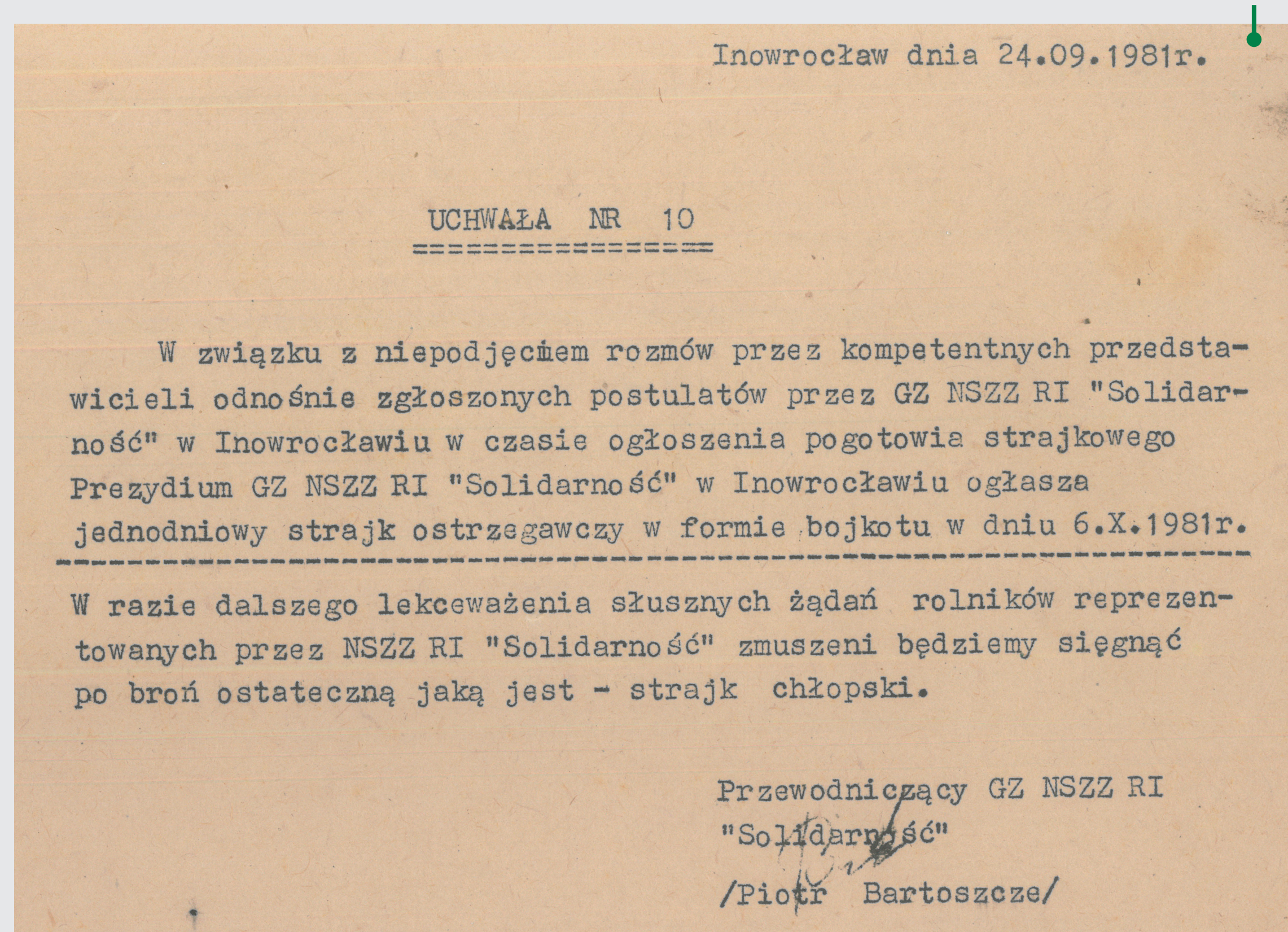
Charyzmatyczny lider

Już jesienią 1980 r. Piotr Bartoszcze aktywnie włączył się w tworzenie niezależnych związków chłopskich w zachodniej części Kujaw. Był nie tylko niezwykle zaangażowany w codzienną pracę związkową, ale również pełnił szereg ważnych stanowisk w kierownictwie ruchu. Podejmował przy tym wiele inicjatyw lokalnych, których celem było krzewienie idei i budowa regionalnych niezależnych struktur chłopskich. Jako człowiek aktywny i charyzmatyczny w niedługim czasie wyrósł na lidera związku w regionie i został przewodniczącym „Solidarności” rolniczej w gminie Inowrocław.

Piotr Bartoszcze (w pierwszym rzędzie drugi od prawej) podczas ogólnopolskiej manifestacji rolników zorganizowanej przez „Solidarność Chłopską” w Bydgoszczy, 8 lutego 1981 r. (Zbiory Józefa Ważyńskiego)

Uchwała GZ NSZZ RI „Solidarność”. (BBH ZRT-W NSZZ „S”)

Piotr Bartoszcze podczas strajku rolników w Bydgoszczy, marzec-kwiecień 1981 r. (IPN)

Piotr Bartoszcze był m.in.:

- ✿ członkiem Komitetu Założycielskiego NSZZ RI (od 2 listopada 1980 r.),
- ✿ członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Strajkowego (16 marca–17 kwietnia 1981 r.),
- ✿ przewodniczącym NSZZ RI „S” w gminie Inowrocław (od lipca 1981 r.),
- ✿ jednym z pomysłodawców i twórców oraz liderem Międzygminnej Rady Porozumiewawczej NSZZ RI „S” Regionu Kujaw Zachodnich,
- ✿ członkiem władz wojewódzkich NSZZ RI „S” (woj. bydgoskie),
- ✿ jednym z sygnatariuszy porozumienia bydgoskiego z dnia 17 kwietnia 1981 r. pomiędzy komunistyczną władzą a strajkującymi związkowcami, które otworzyło drogę do zarejestrowania związku 12 maja 1981 r.,
- ✿ współpracownikiem Ogólnopolskiego Komitetu Oporu Rolników „S”.

Skromny społecznik

Piotr Bartoszcze podczas strajku głodowego rolników w siedzibie ZSL.
Inowrocław, 16 kwietnia 1981 r. (PAP)

Strajk rolników w Bydgoszczy, marzec-kwiecień 1981 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Piotr Bartoszcze podczas pielgrzymki rolników do Częstochowy, wrzesień 1983 r.
Od lewej: Stanisław Mojzesowicz, Piotr Bartoszcze, Genowefa Bartoszcze.
(Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

W codziennej pracy związkowej Piotr Bartoszcze angażował się przede wszystkim w sprawy ważne dla lokalnej społeczności rolniczej, takie jak:

- ✿ popularyzowanie idei niezależnych od władz chłopskich związków zawodowych, sprawa kółek rolniczych (kwestia upośledzenia praw rolników indywidualnych i uprzywilejowania rolników z Wojewódzkiego Związku Kółek i Organizacji Rolniczych),
- ✿ kolportaż chłopskiej prasy związkowej,
- ✿ udział w manifestacjach niezależnego ruchu chłopskiego (protesty w Inowrocławiu i Bydgoszczy, styczeń-luty 1981 r.; protest członków „Solidarności” w Jastrzębiu Zdroju, czerwiec 1981 r.),
- ✿ przygotowania do (odwołanego) strajku głodowego w kościele Zwiastowania Najświętszej Marii Pannie w Inowrocławiu,
- ✿ udział w strajkach (np. strajk okupacyjny rolników indywidualnych w siedzibie ZSL w Bydgoszczy, 16 marca-17 kwietnia 1981 r.),
- ✿ organizacja strajku głodowego rolników w inowrocławskiej siedzibie ZSL (kwiecień 1981 r.).

Najbliżsi współpracownicy z „Solidarności” i przyjaciele podkreślali zawsze, że „był skromnym, unikającym rozgłosu społecznikiem”.

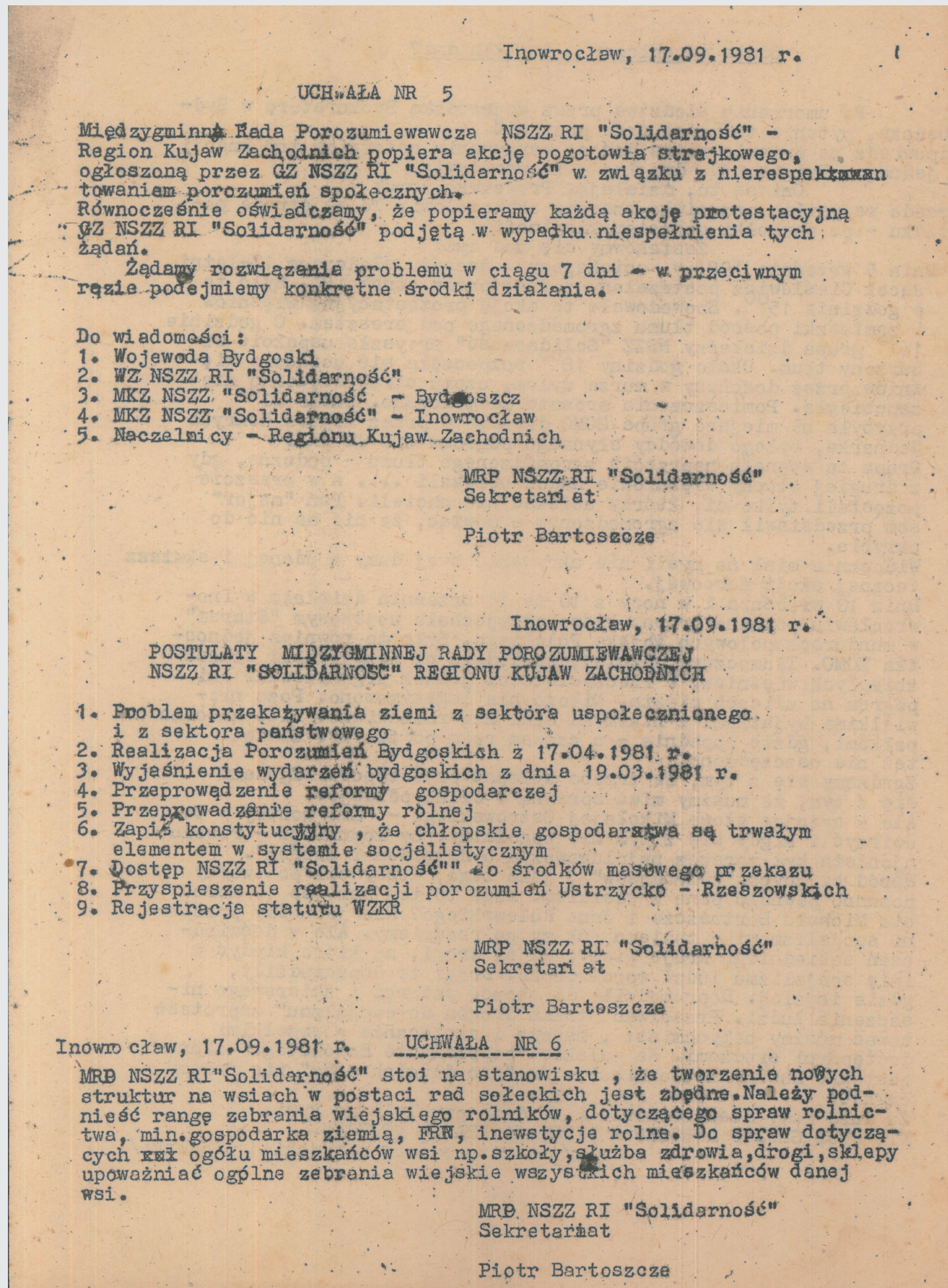
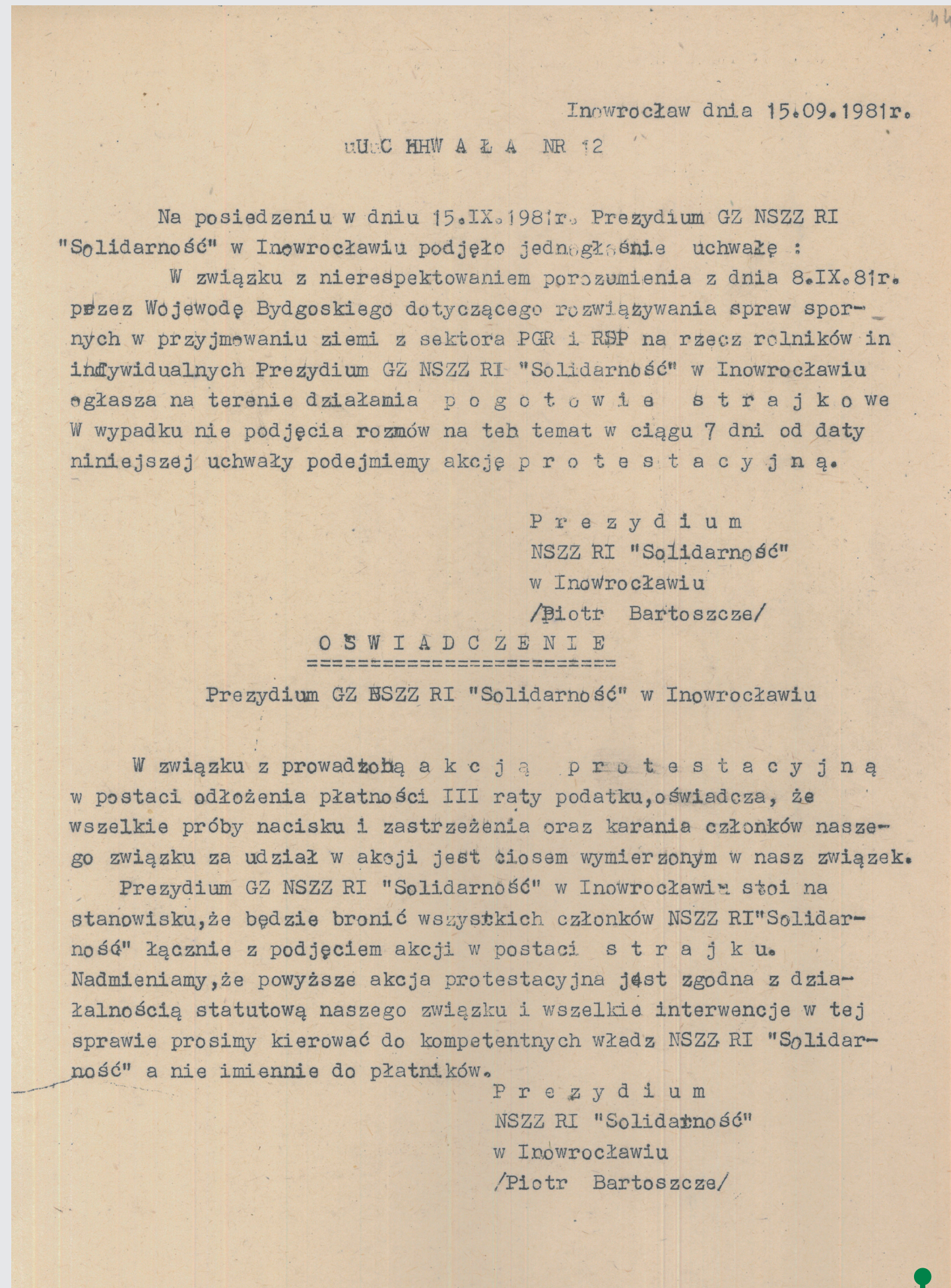
W. Gonera, *Symbol niezłomnej wsi.*
Piotr Bartoszcze (1950-1984), mps

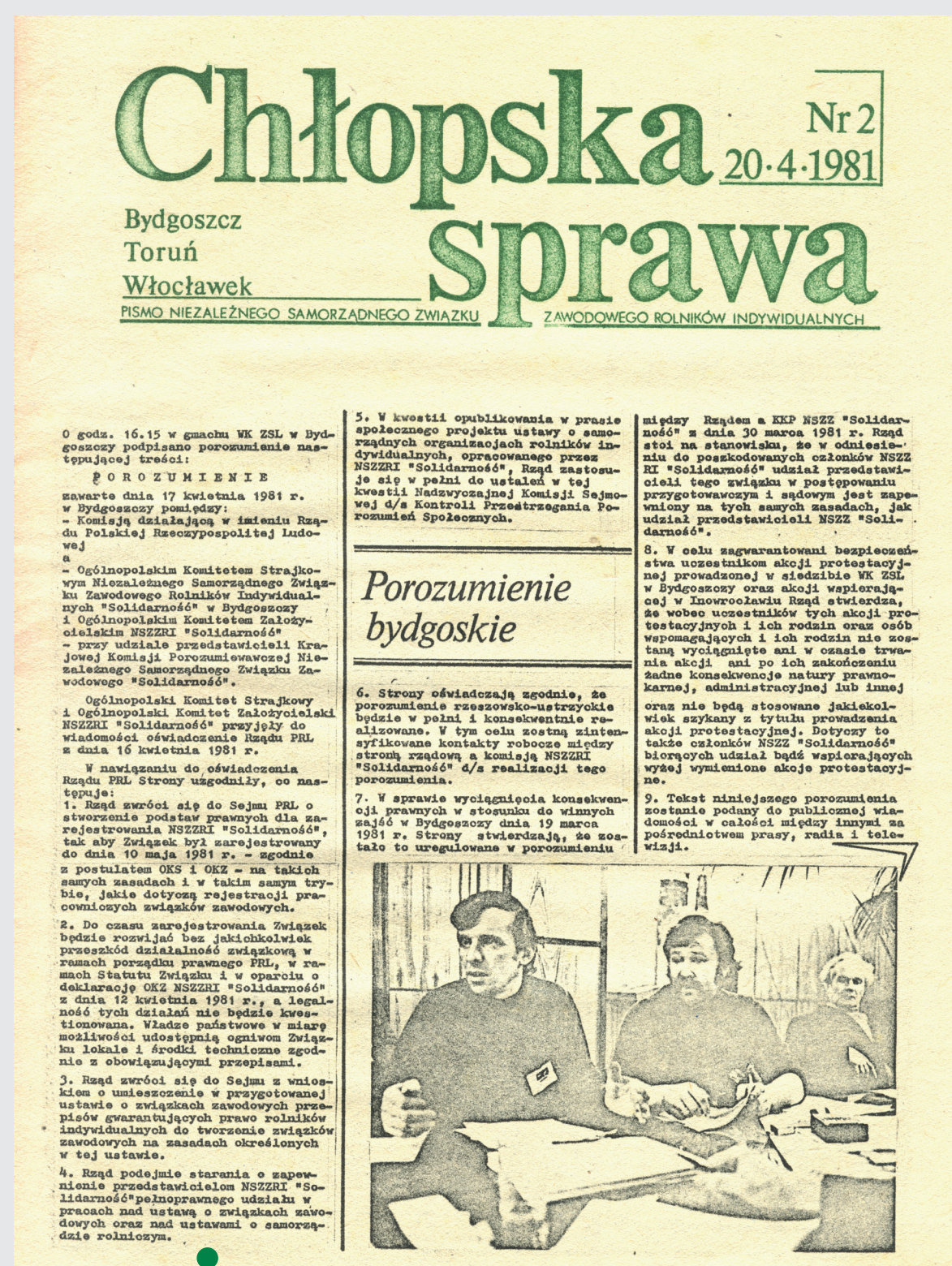
INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Delegatura w Bydgoszczy

Na skrzydłach „Solidarności”

Bartoszczowie stali się znani ze swego zaangażowania w całym kraju z powodu strajku okupacyjnego w siedzibie ZSL w Bydgoszczy, podczas którego rolnicy domagali się rejestracji NSZZ RI „Solidarność” (16 marca–17 kwietnia 1981 r.). Przywódcą strajku był przez cały okres jego trwania Roman Bartoszczyk – nie opuścił go nawet wówczas, gdy pożar z nie wiadomej przyczyny strawił jego stodołę i wszystkie zgromadzone tam zapasy.

Dokumenty regionalne NSZZ RI „Solidarność”. (BBH ZRT-W NSZZ „S”)

Podpisując porozumienie bydgoskie, rząd PRL deklarował, że zwróci się do Sejmu o stworzenie podstaw prawnych umożliwiających rejestrację NSZZ RI „Solidarność”. Związek udało się zarejestrować 12 maja 1981 r.

16 marca 1981 r. w siedzibie Wojewódzkiego Komitetu ZSL w Bydgoszczy rozpoczął się strajk okupacyjny rolników indywidualnych, domagających się równouprawnienia i rejestracji ich związku. Na fotografii: okupowana siedziba ZSL w Bydgoszczy, marzec–kwiecień 1981 r. (IPN)

Protest wsparło wiele osób. Strajk – na który wpłynęły też wydarzenia z 19 marca 1981 r. (tzw. bydgoski marzec), kiedy to podczas posiedzenia Wojewódzkiej Rady Narodowej pobito zaproszonych działaczy „Solidarności”, w tym Michała Bartoszczyka – trwał do 17 kwietnia i zakończył się podpisaniem tzw. porozumienia bydgoskiego. Na fotografii: siłowe usunięcie działaczy „Solidarności” przez kordon MO, gmach Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, 19 marca 1981 r. (IPN)

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Delegatura w Bydgoszczy

Represalia stanu wojennego

Spotkanie „Solidarności” z ks. Ryszardem Pruckowskim, 1983 r. (BBH ZRT-W NSZZ „S”)

Już po zmroku poszliśmy do szpitala we dwóch. Piotr, tak samo jak i ja, ubrany w sutannę i z biretem na głowie. Szybko położono go na łóżku... i przetrwał pierwsze dni stanu wojennego.

13 grudnia we wspomnieniach ks. Ryszarda Pruckowskiego (P. Strachanowski, *Z dziejów leczenia w Inowrocławiu, cz. 2: Szpital w latach 1945–1987*, Inowrocław 2012)

Decyzja o internowaniu Piotra Bartoszcze, 13 września 1982 r. (IPN)

Nakaz zatrzymania i doprowadzenia Piotra Bartoszcze, 13 września 1982 r. (IPN)

Ze względu na wprowadzenie stanu wojennego i zagrożenie aresztowaniem, Piotr Bartoszcze po naradzie w gronie najbliższych współpracowników zdecydował się przeczekać pewien czas w ukryciu. Dzięki pomocy kapelana inowrocławskiej „Solidarności” ks. Ryszarda Pruckowskiego oraz życzliwych mu lekarzy znalazł schronienie jako pacjent szpitala w Inowrocławiu.

Po kilku dniach funkcjonariuszom SB udało się zatrzymać Piotra i Romana, po przesłuchaniu i podpisaniu oświadczeń braci zwolniono jednak do domu. Ostatecznie internowano ich 13 września 1982 r. w ośrodku odosobnienia w Mielęcinie, gdzie przebywali do 23 listopada.

Termin internowania braci rolników nie był przypadkowy – jak skonstatował Michał Bartoszcze, synów internowano celowo we wrześniu, czyli w okresie największego natężenia prac polowych. Była to kolejna forma szykan wobec rodziny, której chciano uniemożliwić zbiór plonów, tym samym pozbawiając ją środków do życia. Wendeta nie powiodła się jednak, bowiem na pomoc do prac rolnych ruszyli współpracownicy i przyjaciele Bartoszczów z „Solidarności” rolniczej i pracowniczej.

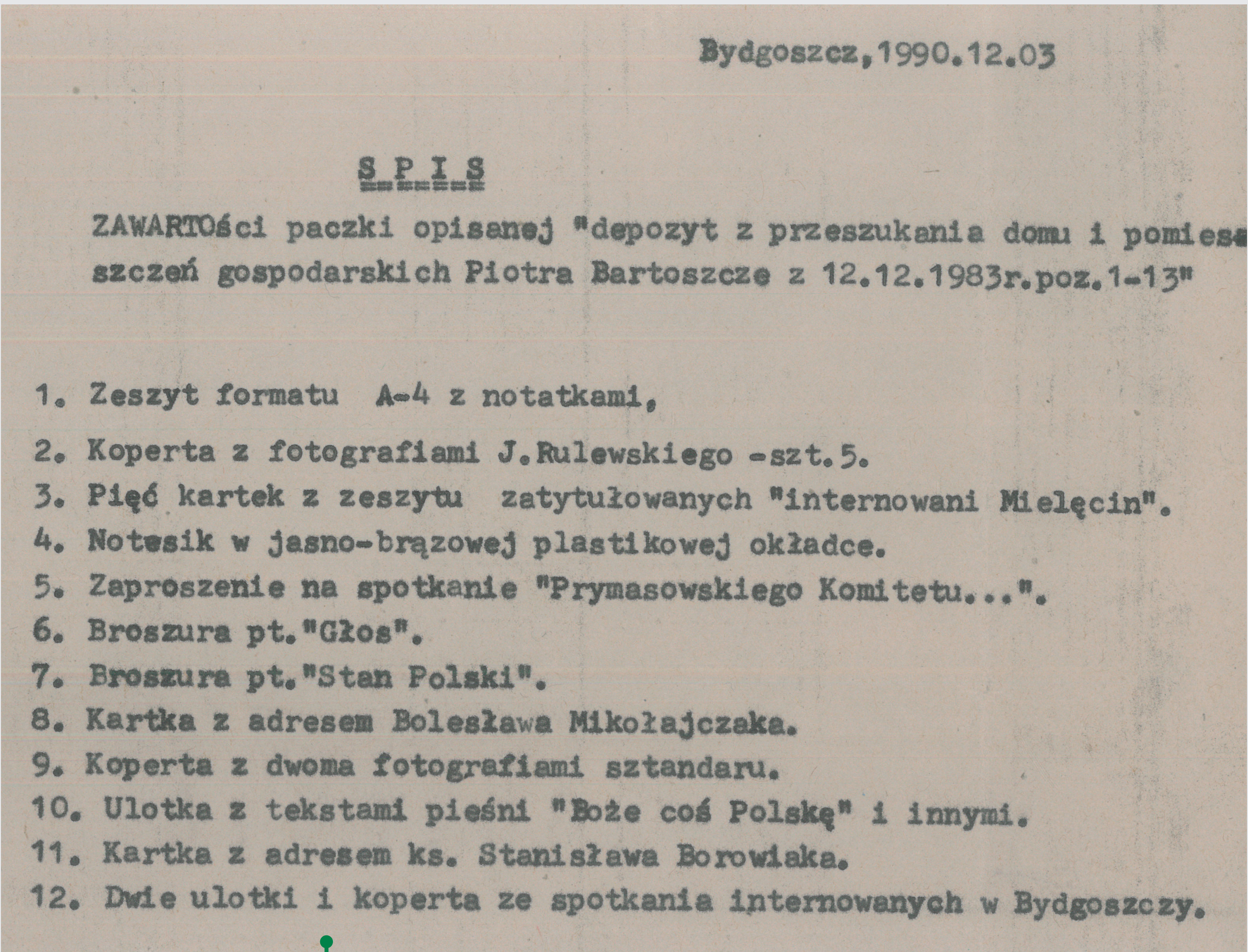
Roman Bartoszcze podczas internowania w ośrodku odosobnienia w Mielęcinie, 1982 r. (Zbiory Krzysztofa Osińskiego)

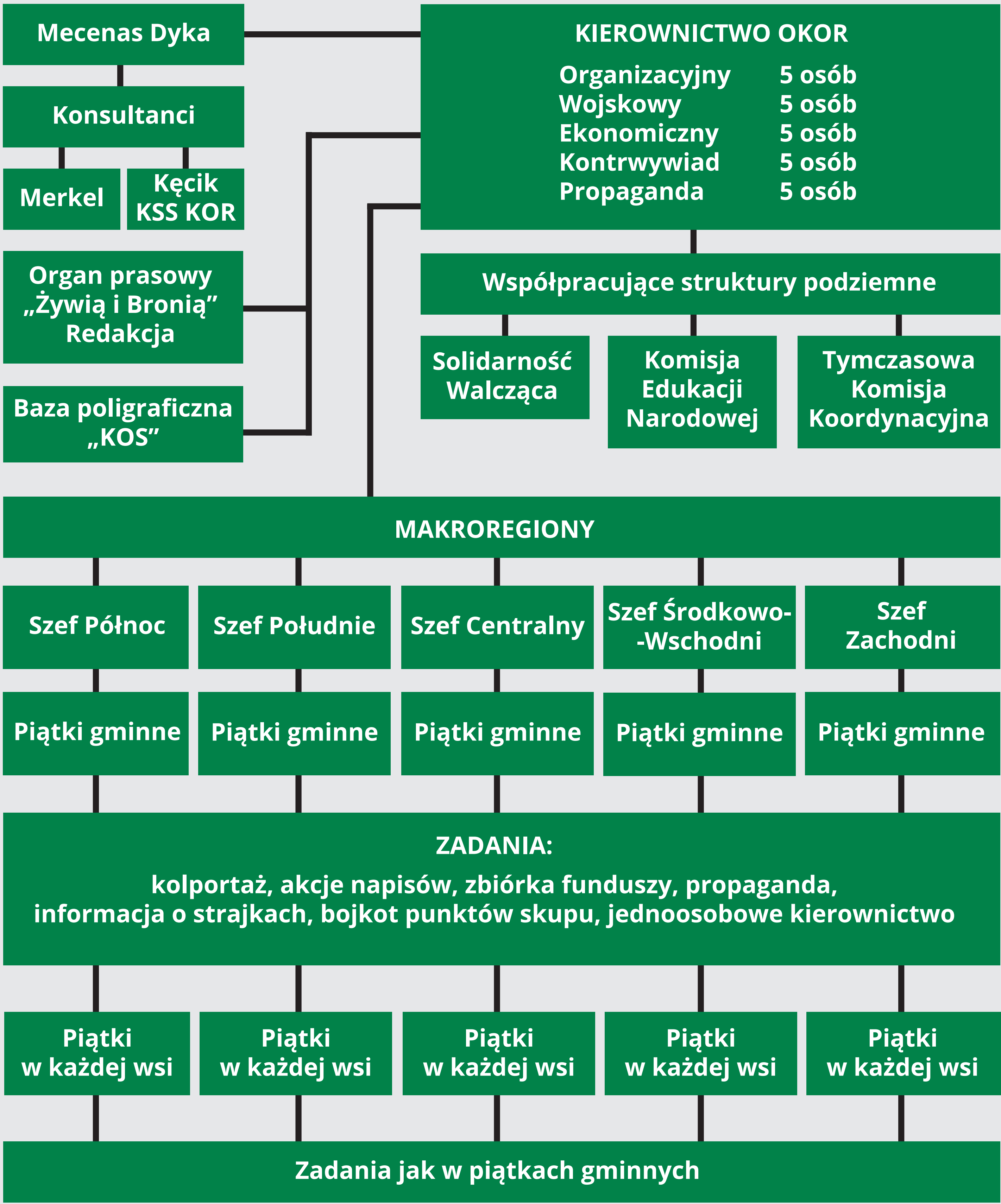
INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Delegatura w Bydgoszczy

Opór w podziemiu

Mimo represji bracia nie zaprzestali działalności. Nadal drukowali i kolportowali solidarnościową prasę podziemną, a także współpracowali z podziemnym Ogólnopolskim Komitetem Oporu Rolników „Solidarność”.

Na fotografii: indeks materiałów i dokumentów zarekwirowanych podczas przeszukiwania gospodarstwa Piotra i Wiesławy Bartoszczów. Sławęcin, 12 grudnia 1983 r. (Zbiory Alicji Bartoszczyk)

OKOR powstał w Krakowie-Bieżanowie w sierpniu 1982 r. z inicjatywy Józefa Teligi i był największą podziemną organizacją skupiającą członków zdelegalizowanej w stanie wojennym rolniczej „Solidarności”. Z polecenia najwyższych władz państwowych przystąpiono do licznych działań represyjnych, których celem była likwidacja OKOR. W grudniu 1983 r. aresztowano przywódcę organizacji Teligę oraz dokonano masowych rewizji w domach działaczy, w tym u Romana Bartoszczyka, u którego znaleziono podziemne wydawnictwo oraz materiały i chemię do druku.

Historyczny sztandar kosynierów krakowskich. Na sztandarze dewiza „Żywią y bronią”. (Domena publiczna)

W śmiertelnym (nie)Bezpieczeństwie!

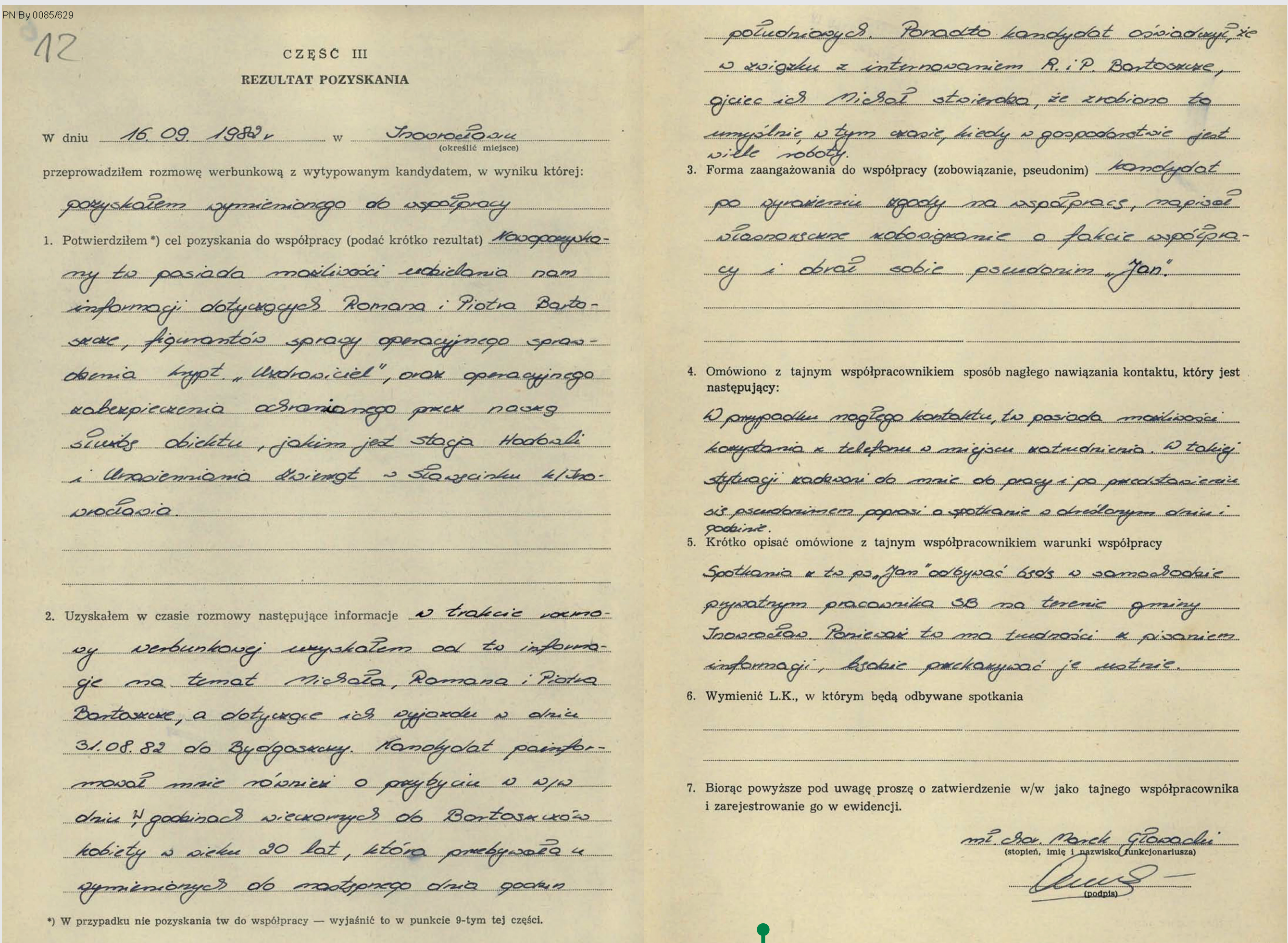
Za swoją walkę o prawa rolników indywidualnych Piotr Bartoszcze wraz z rodziną był prześladowany i inwigilowany przez aparat represji. Potajemne działania mające na celu skłócenie przywódców, wywołanie chaosu organizacyjnego i rozbięcie ruchu prowadzili głównie funkcjonariusze Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i jego znanego z bezwzględności pionu – Służby Bezpieczeństwa, tajnej policji politycznej łamiącej podstawowe prawa człowieka i obywatela.

Od września 1981 r. Piotr Bartoszcze był rozpracowywany w ramach sprawy operacyjnego sprawdzenia krypt. „Uzdrowiciel”, a SB usytuowała wokół niego sieć tajnych współpracowników, którzy informowali o celach jego podróży i wyjazdów, odwiedzających go osobach i szlakach przerzutu prasy podziemnej. Zastrzeżono mu również całkowicie paszport, co oznaczało, że nie mógł wyjechać za granicę do „wszystkich krajów świata”.

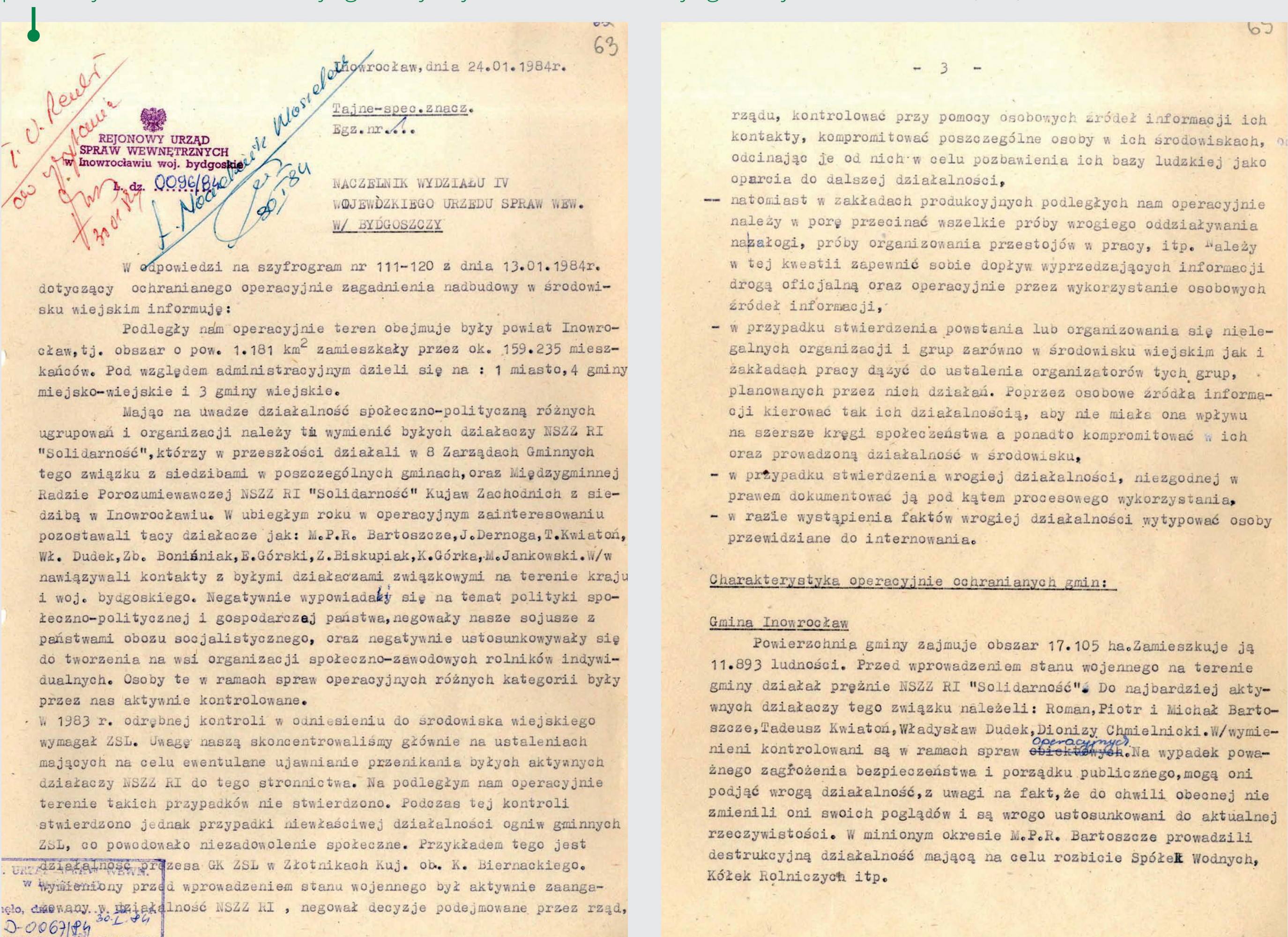
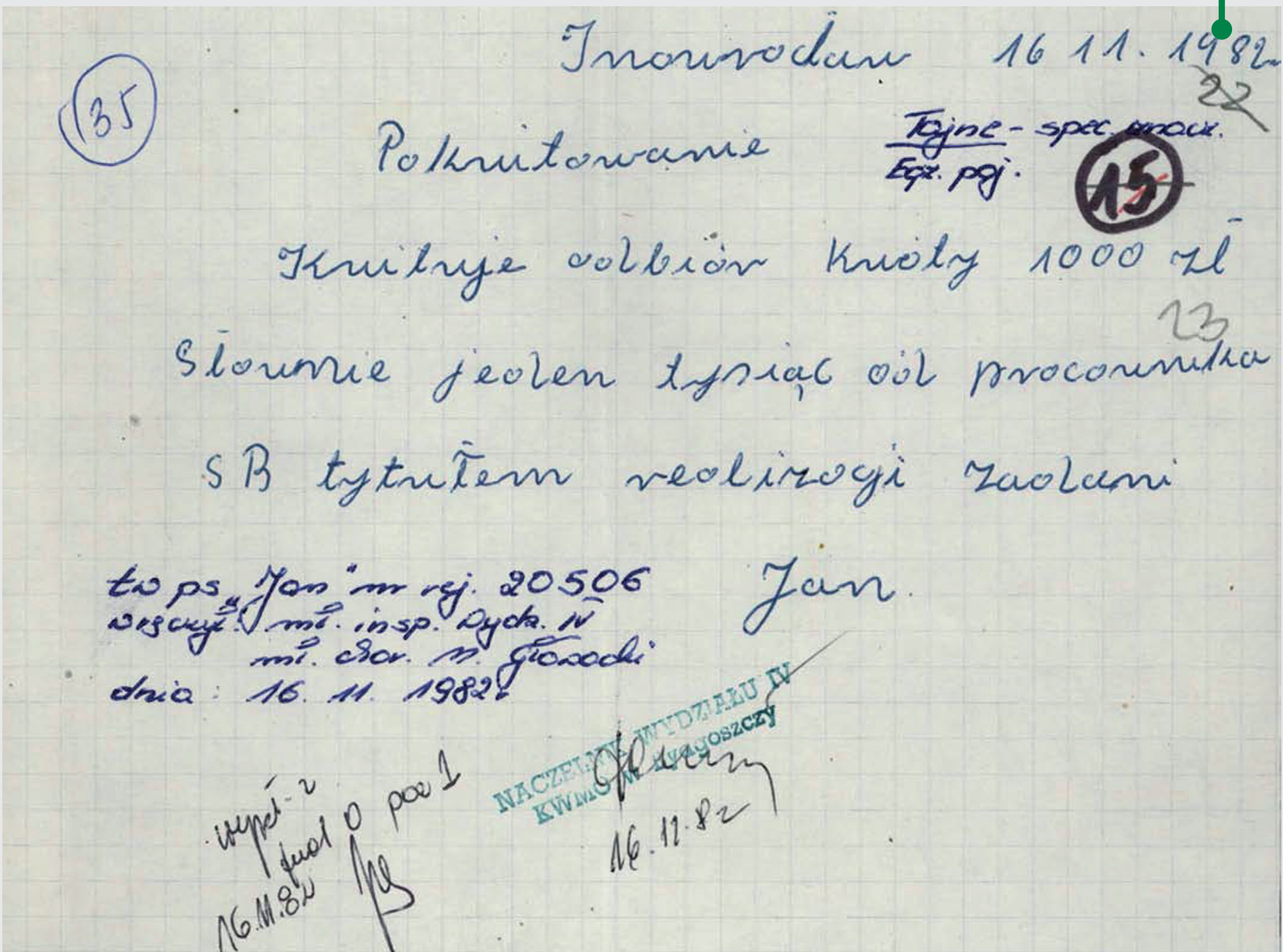
Piotr Bartoszcze był też rozpracowywany w ramach sprawy obiektowej krypt. „Spółdzielnia”, prowadzonej przez Wydział V Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej i Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Bydgoszczy na NSZZ RI „S” w Bydgoszczy, a także w ramach sprawy obiektowej krypt. „Solidarność Wiejska”/„Tabun”, prowadzonej przez Wydział IV KW MO w Bydgoszczy i Wydział VI WUSW w Bydgoszczy na NSZZ RI „S” w Bydgoszczy.

Jeden tylko pion IV SB Rejonowego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Inowrocławiu wykorzystywał do inwigilacji środowiska działaczy chłopskich aż kilkunastu agentów. W zasobach Instytutu Pamięci Narodowej zachowały się informacje o tajnych współpracownikach ps. „Mateusz”, „Jan”, „Michał” i „Elżbieta”, którzy podjęli się współpracy z SB i potajemnie informowali jej funkcjonariuszy o działaniach i aktywnościach Piotra Bartoszcze.

Materiały archiwalne IPN. Sprawa Obiektowa krypt. „Solidarność Wiejska”/„Tabun”, prowadzona przez Wydział IV KW MO w Bydgoszczy/Wydział VI WUSW w Bydgoszczy na NSZZ RI „S”. (IPN)

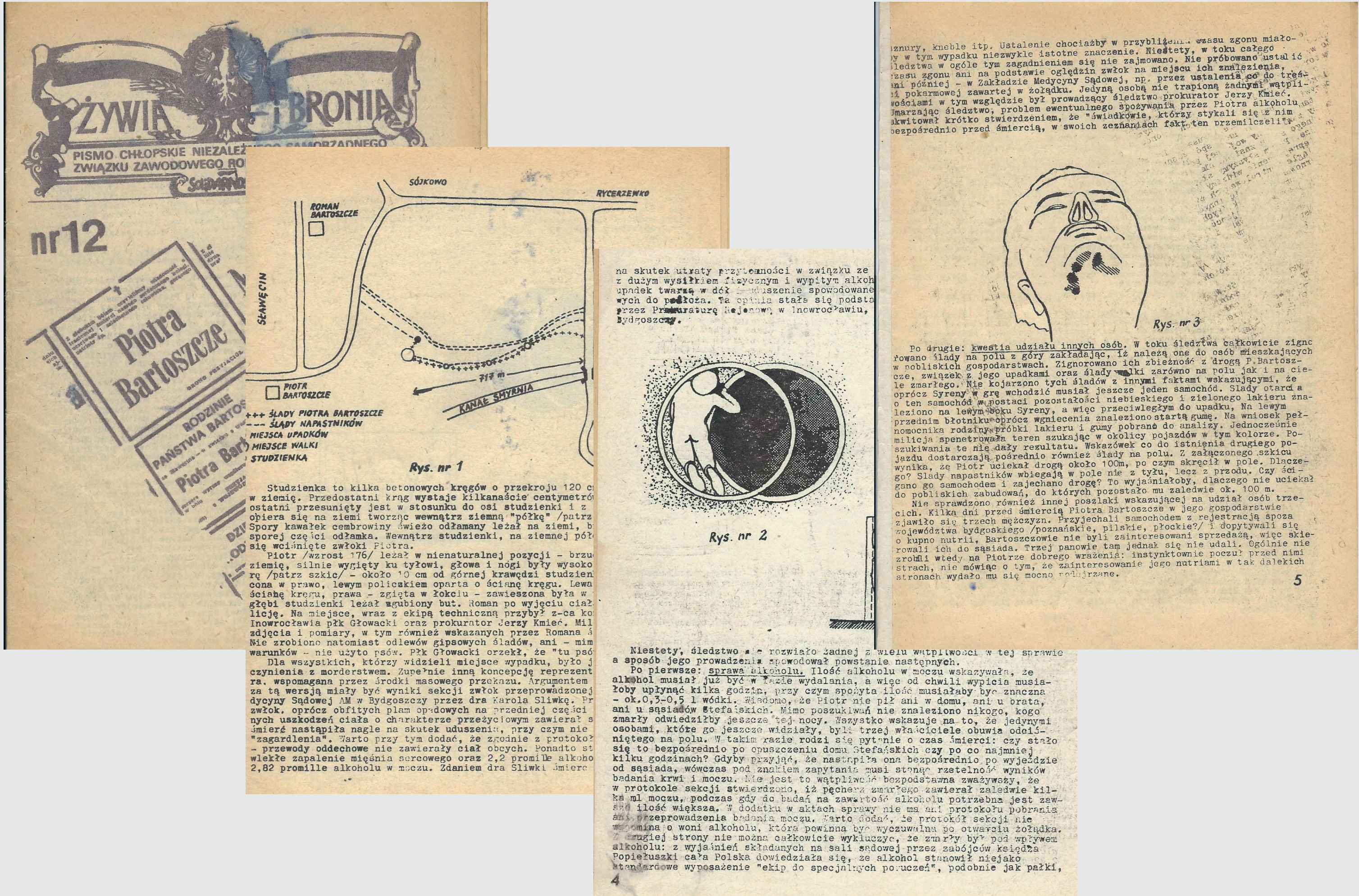
Materiały archiwalne z teczek personalnej tajnego współpracownika ps. „Jan”, lata 1982–1983. (IPN)

Piotr Bartoszcze, 1983 r. (BBH ZRT-W NSZZ „S”).

Zbrodnia bez kary

1 Czasopismo związkowe, w którym opublikowano ustalenia niezależnej komisji dotyczące wypadku i okoliczności śmierci Piotra Bartoszcze. („Żywią i Bronia” 1985, nr 12)

Widok mostu na kanale Smrynia, gdzie odnaleziono samochód Piotra Bartoszcze. (IPN)

Rozbity samochód marki Syrena Bosto, który należał do Piotra Bartoszcze. (IPN)

2 Karta pocztowa wydana przez struktury opozycji. (IPN)

Piotr Bartoszcze zaginął w tajemniczych okolicznościach w nocy z 7 na 8 lutego 1984 r. podczas rozwożenia czasopism związkowych. Następnego dnia nad ranem w kanale Smrynia obok drogi z Radłówka do Sójkowa odnaleziony został jego rozbity samochód. Rodzina natychmiast rozpoczęła poszukiwania. Zwłoki Piotra odnalazł w studzience melioracyjnej na polu w okolicach miejscowości Sójkowo jego brat Roman z siedmioletnim synem Arkiem. Ciało nosiło ślady tortur – bicia i duszenia.

Jak ustalił pion śledczy IPN, Piotr Bartoszcze został skrytobójczo zamordowany przez uduszenie. Sprawców brutalnego mordu do dziś nie ustalono.

Widok na pole nieopodal Sławęcina, na którym wkopano studzienkę melioracyjną (kilka wpuszczonych w ziemię betonowych kręgów o przekroju 120 cm). (IPN)

Studzienka melioracyjna, w której odnaleziono ciało Piotra Bartoszcze. (IPN)

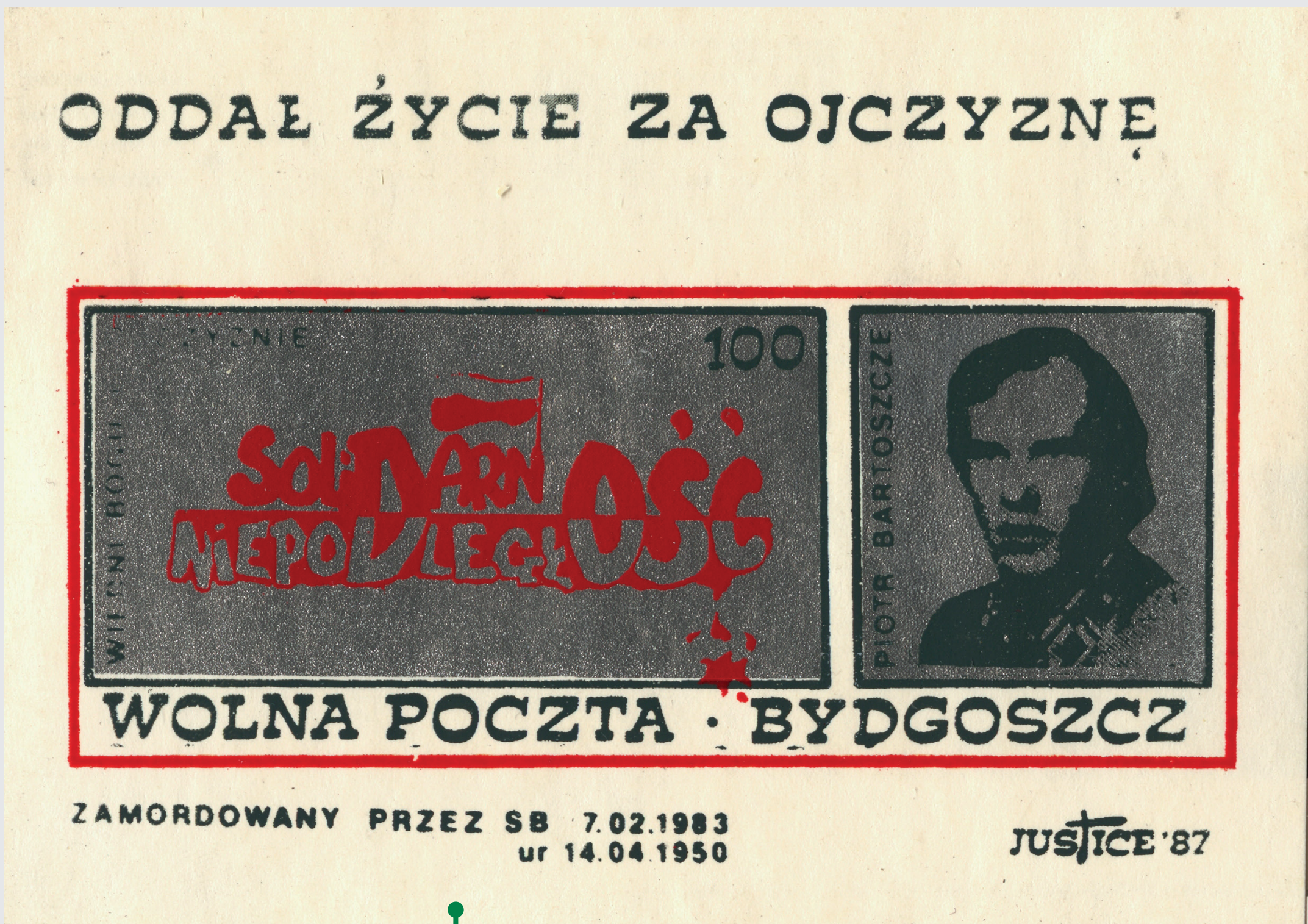

Bezmiar niesprawiedliwości

10 lutego 1984 r. Prokuratura Rejonowa w Inowrocławiu wszczęła śledztwo w sprawie wypadku drogowego i śmierci Piotra Bartoszcze. Biegły medycyny sądowej dr Karol Śliwka po przeprowadzeniu sekcji zwłok uznał, że przyczyną śmierci było uduszenie, a zmarły był nietrzeźwy.

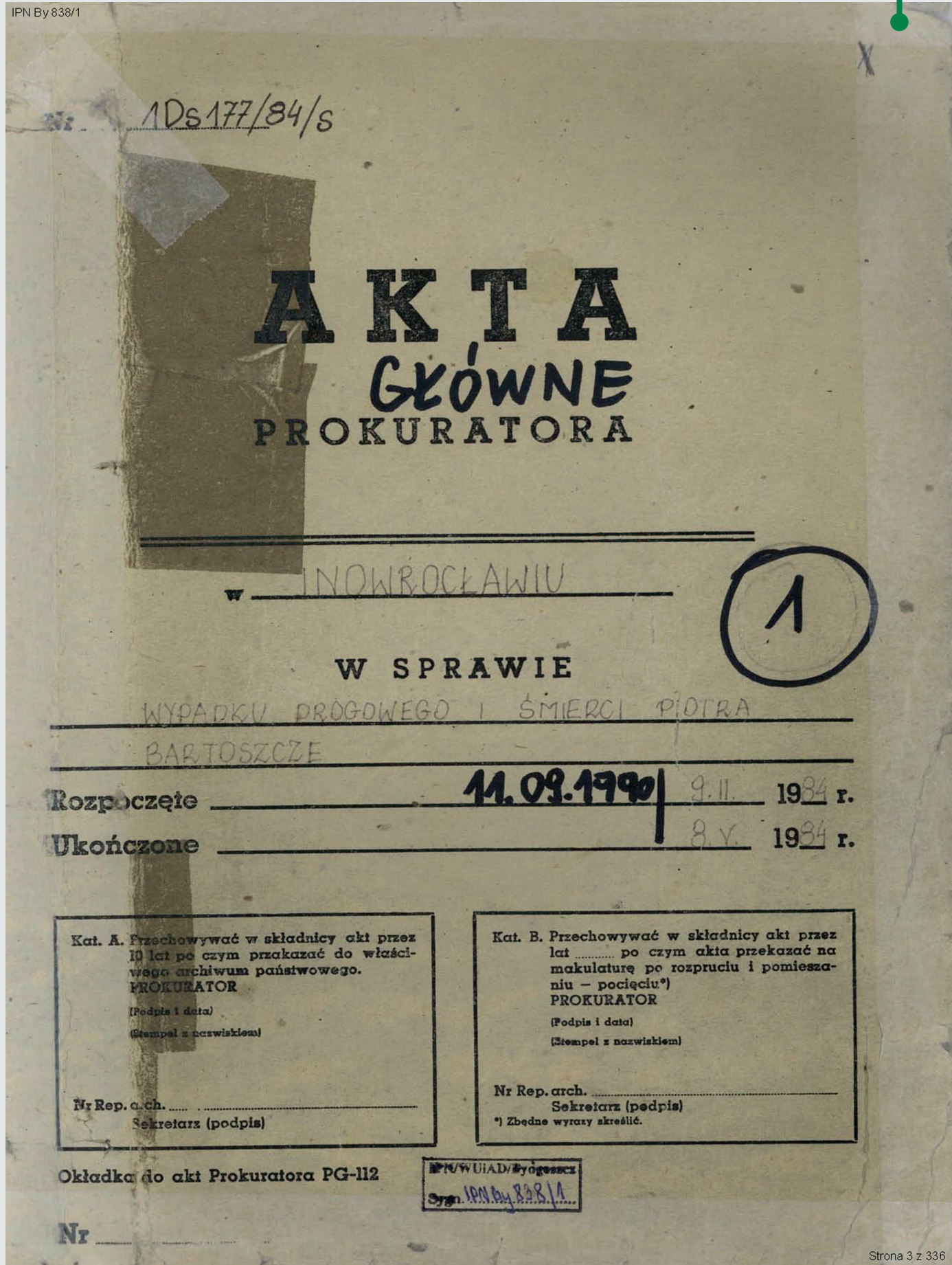
Pobrudzenie okolic twarzy ziemią oraz obecność plam opadowych na przedniej powierzchni tułowia i twarzy sugeruje, że przyczyną uduszenia mogło być zatkanie otworów oddechowych w następstwie ich przylegania do podłoża. Zmarły w chwili zgonu był w stanie nietrzeźwym.

Orzeczenie dr. Karola Śliwki

Kartka pocztowa wydana przez struktury podziemnej „Solidarności” w Bydgoszczy, 1987 r. (Zbiory Jana Monarchy)

Okladka Akt Głównych Prokuratora w sprawie wypadku drogowego i śmierci Piotra Bartoszcze, 9 lutego–8 maja 1984 r. (IPN)

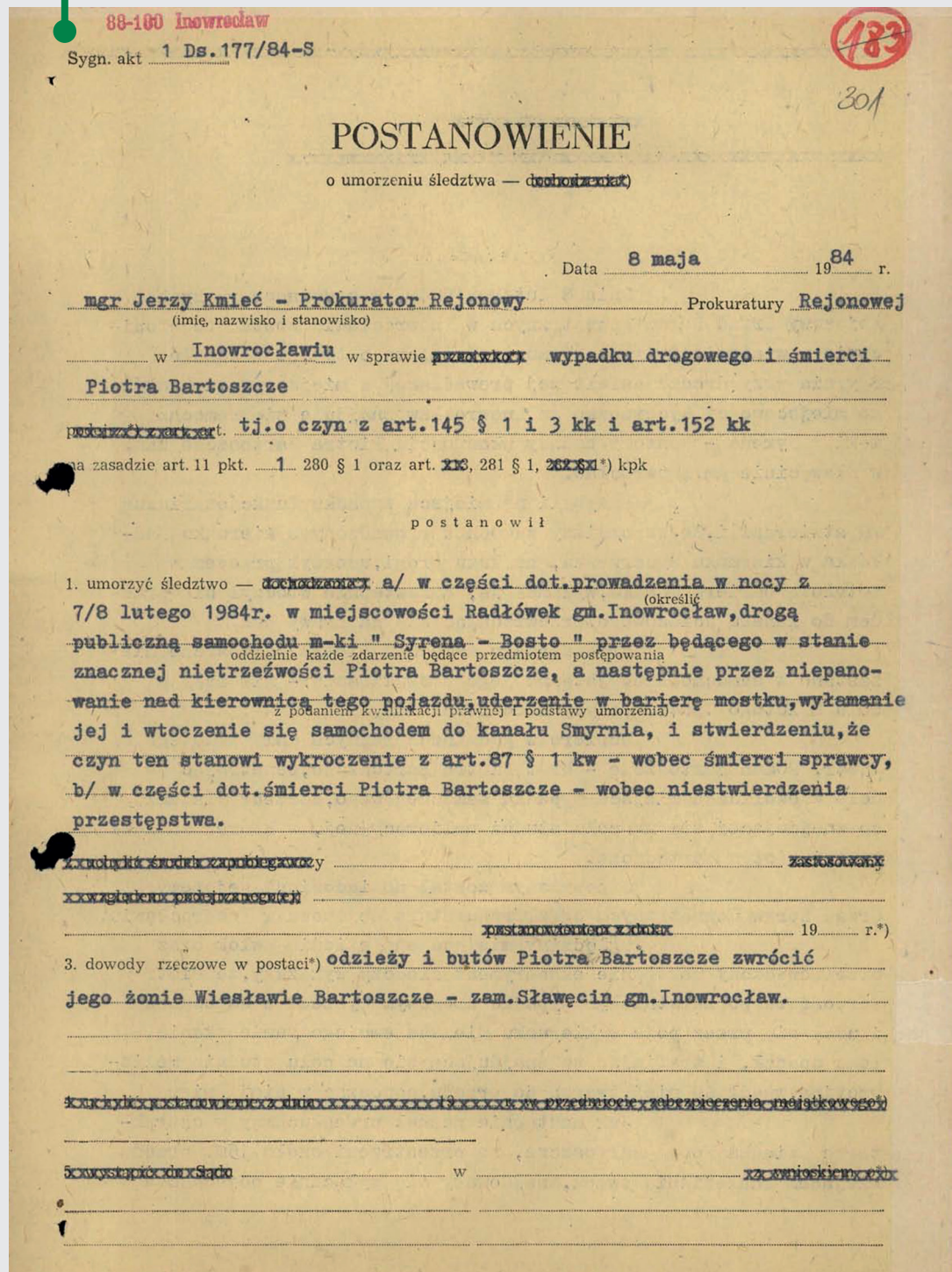

Wyniki sekcji zadecydowały o umorzeniu śledztwa w sprawie wypadku. Prokuratura nie uwzględniła wnoszonych przez pełnomocnika rodziny zastrzeżeń i wątpliwości wobec wielu niewyjaśnionych nieścisłości. Udział osób trzecich wykluczono mimo dowodów takich jak ślady wokół miejsca odnalezienia zwłok. Kolejne śledztwo – wszczęte w 1990 r. przez Ministerstwo Sprawiedliwości i przekazane Prokuraturze Wojewódzkiej w Bydgoszczy – w 1995 r. również umorzono, m.in. z powodu braku dowodów na udział osób trzecich.

Michał Bartoszcze z dwuletnim wnukiem Piotrusiem Michałem. Inowrocław, 7 lutego 1986 r. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Postanowienie o umorzeniu śledztwa przez Prokuraturę Rejonową w Inowrocławiu w sprawie wypadku drogowego i śmierci Piotra Bartoszcze, 8 maja 1984 r. (IPN)

„Nie wszystkim umrę...”

Śmierć Piotra Bartoszcze i jej okoliczności były ogromnym wstrząsem nie tylko w regionie, ale w całej Polsce. 12 lutego 1984 r. na pogrzeb do Inowrocławia przybyły setki osób i członków „Solidarności” z całego kraju. Dramatycznej śmierci znanego działacza towarzyszyły manifestacje stanowiące formę zarówno solidarności z rodziną, jak i sprzeciwu wobec przemocy komunistycznego reżimu.

Piotr Bartoszcze osierocił czwórkę dzieci. Czwartego, najmłodszego synka – Piotrusia nie zdążył już poznać, chłopiec urodził się bowiem po śmierci ojca, 3 marca 1984 r.

Pogrzeb Piotra Bartoszcze. Inowrocław, 12 lutego 1984 r. (IPN)

Pogrzeb Piotra Bartoszcze. Inowrocław, 12 lutego 1984 r. (Zbiory Tadeusza Jakubka)

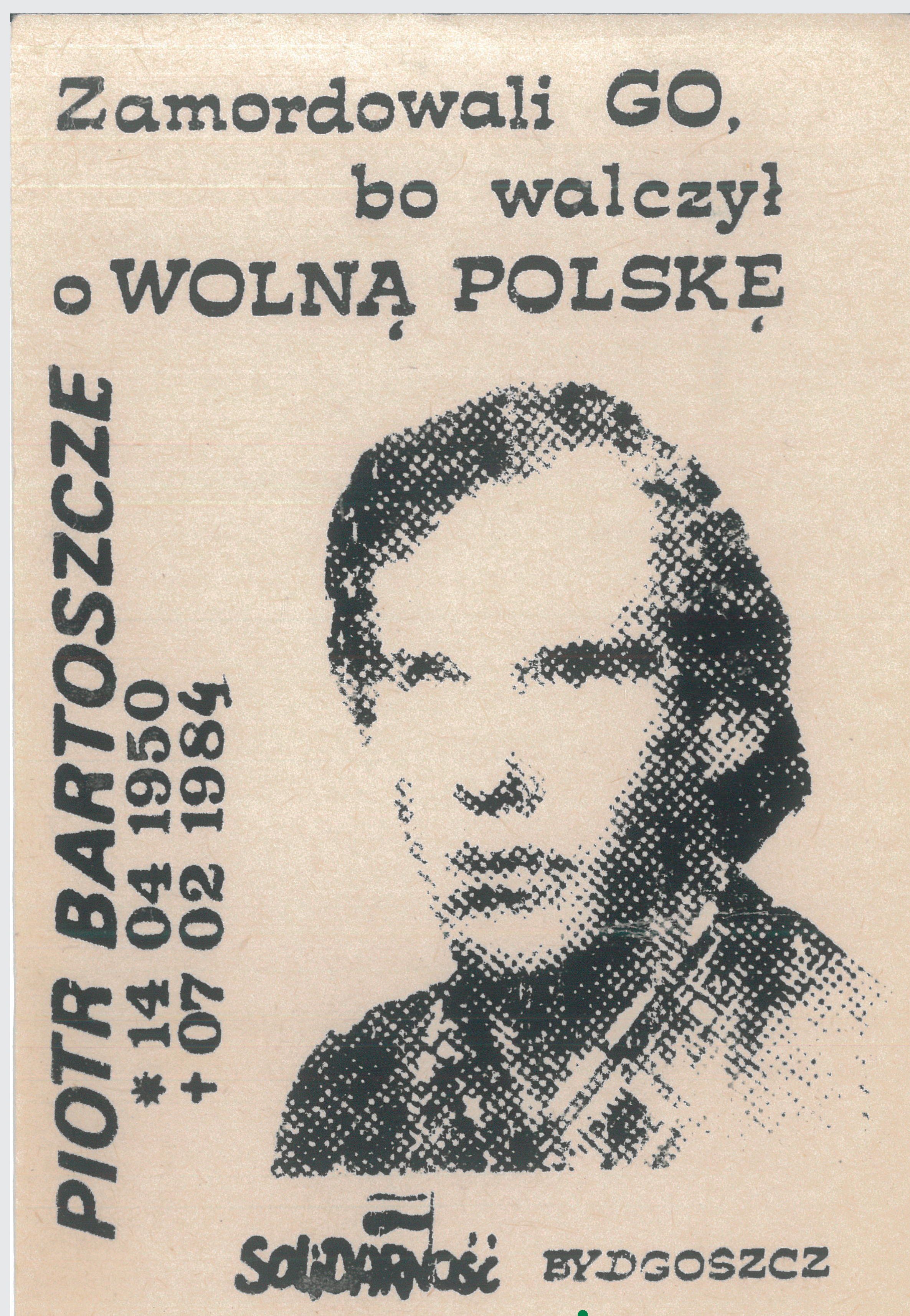
Odprowadzenie trumny z ciałem śp. Piotra Bartoszcze, Inowrocław, 12 lutego 1984 r. (Fot. Marek Koczwara)

Chrzest Piotrusia Bartoszcze w kościele jezuitów. Sakramentu udzielił biskup Jan Nowak, a rodzicami chrzestnymi zostali Krystyna Perejczuk (znana w regionie działaczka opozycyjna) oraz Lech Wałęsa. Bydgoszcz, 12 marca 1984 r. (Zbiory Antoniego Tokarczuka)

Prawo do poszukiwania prawdy

Karta pocztowa wydana przez struktury opozycji. (BBH ZRT-W NSZZ „S”)

Michał Filek, inicjator utworzenia tajnej Komisji P(iotra)B(artoszcze), podczas internowania w ośrodku odosobnienia w Mielęcinie, 1982 r. (Zbiory Marka Koczwary)

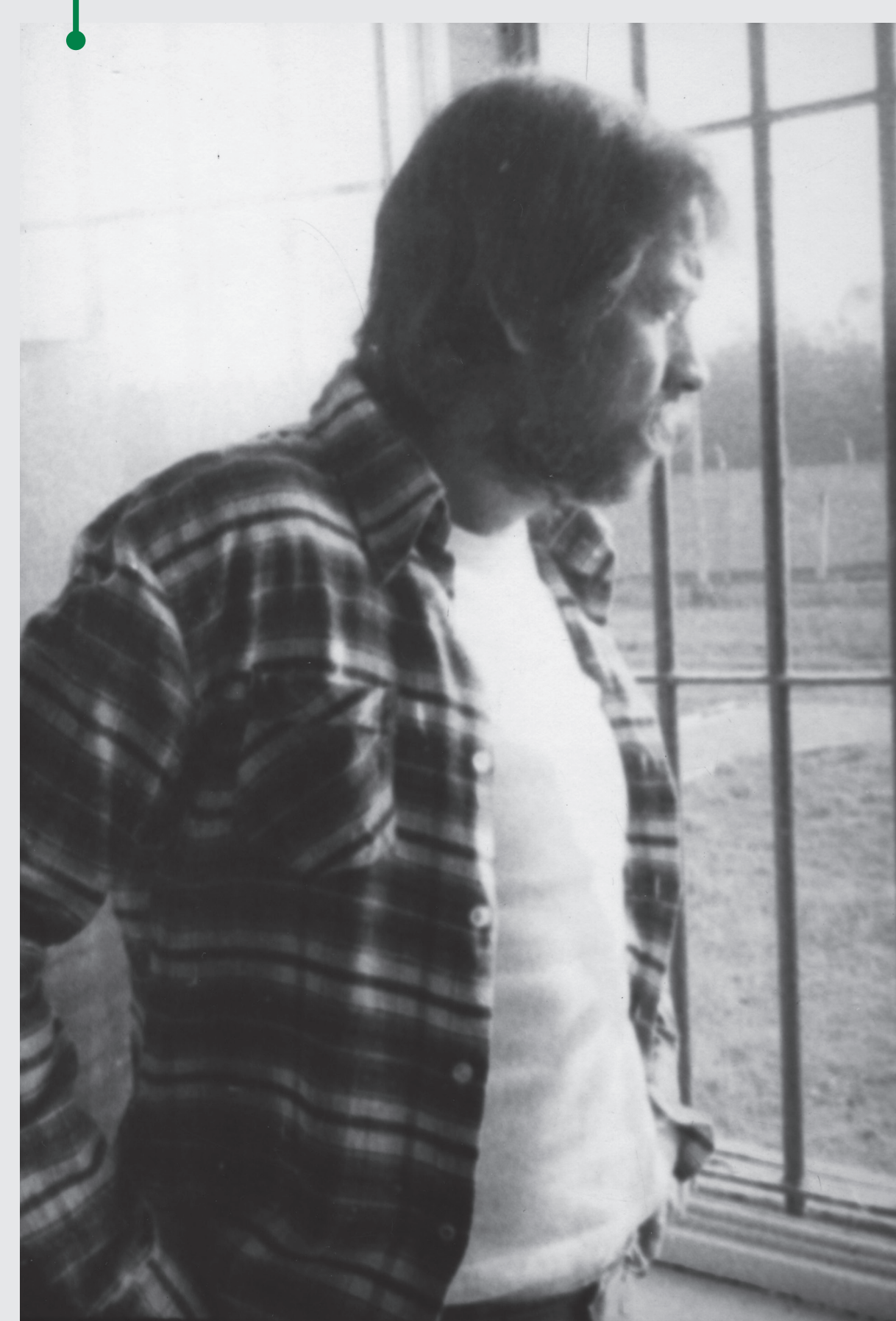
Rodzina, bliscy i działacze podziemnej „Solidarności” nigdy nie pogodzili się z umorzeniem śledztwa. Z inicjatywy Michała Filka (sędziego zawieszonego w stanie wojennym) powołano tajną Komisję P(iotra)B(artoszcze), która zebrała dokumentację świadczącą o tym, że bezpośrednią przyczyną zgonu było uduszenie dokonane za pomocą ręki lub materiału przyłożonych do ust i nosa. Mimo ponownego umorzenia śledztwa w 1995 r. rodzina, działacze i przyjaciele Piotra (m.in. Telesfor Horodecki, Tadeusz Jakubek i Marek Koczwara) nie zaprzestawali dokumentacji zbrodni.

Śledztwo IPN

We wrześniu 2016 r. śledztwo w sprawie śmierci Piotra Bartoszcze wznowił IPN. Śmierć Piotra Bartoszcze uznano za mord polityczny. W opinii prokuratorów IPN „do śmierci przyczyniły się osoby trzecie, co wskazuje na zabójstwo Piotra Bartoszcze. Nie ma przesłanek wskazujących na kryminalne okoliczności zdarzenia. Wysoce prawdopodobne jest, iż doszło do niego ze względu na wcześniejszą działalność opozycyjną Piotra Bartoszcze” (konferencja prasowa IPN w Warszawie w sprawie okoliczności śmierci Piotra Bartoszcze, 26 października 2017 r.).

W październiku 2019 r. śledztwo umorzono z powodu nieustalenia sprawców zabójstwa.

Michał Filek, inicjator utworzenia tajnej Komisji P(iotra)B(artoszcze), podczas internowania w ośrodku odosobnienia w Mielęcinie, 1982 r. (Zbiory Marka Koczwary)

Pamięć

Każdego roku, dzięki aktywności żyjących członków „Solidarności” rolniczej, rodziny, przyjaciół oraz władz, odbywają się rocznicowe uroczystości upamiętniające tę zasłużoną dla historii Polski postać oraz sprawę, o którą walczył.

7 lutego 2015 r., w 31. rocznicę zamordowania działacza, przy mostku na kanale Smyrnia w miejscowości Radłówek odsłonięto poświęcony mu pamiątkowy obelisk. Imię Piotra Bartoszcze noszą ulice w Inowrocławiu i Bydgoszczy, jego sylwetkę przypominają publikacje, programy i materiały edukacyjne. W 2006 r. prezydent Polski Lech Kaczyński w uznaniu zasług bohatera odznaczył go Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Na wniosek IPN w 2015 r. otrzymał Krzyż Wolności i Solidarności.

Miejsce spoczynku Piotra Bartoszcze na cmentarzu parafii św. Józefa Oblubieńca Najświętszej Maryi Panny w Inowrocławiu. Trzecia rocznica śmierci, 7 lutego 1987 r. (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

Roman Bartoszcze przy obelisku upamiętniającym brata Piotra, 30 stycznia 2015 r. Pomysłodawcą upamiętnienia był Dariusz Mielcarek, członek Polskiego Towarzystwa Historycznego w Inowrocławiu. W 2014 r. z inicjatywy Adama Banaszaka, ówczesnego wiceprzewodniczącego Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego, powstał społeczny komitet budowy obelisku. (Zbiory Alicji Bartoszcze)

Zarówno Piotr, jak i Roman, wspierani również przez ojca Michała, byli pierwszymi i czołowymi działaczami rolniczej „Solidarności”. [...] Piotr zapłacił najwyższą cenę. Był dobrym organizatorem, cechowała go odwaga i konsekwentność w działaniu. Był bardzo koleżeński. Do dziś pamiętam na jego twarzy ten łagodny, życzliwy i serdeczny uśmiech.

Przyjaciół rodziny Józef Znamirowski, 7 lutego 2015 r.

Uroczyste nadanie imienia Piotra Bartoszcze jednej z ulic w Inowrocławiu, 6 lutego 1994 r. Od lewej: Marian Krzaklewski, N.N., Roman Wierzbicki, Michał Bartoszcze (stoi tyłem), Kazimierz Kowalski (w czapce i okularach). (Zbiory Wiesławy Grześkowiak)

32. rocznica śmierci Piotra Bartoszcze. Przy obelisku w Radłównie, 7 lutego 2016 r. (Zbiory Wojciecha Gonery)

INSTYTUT PAMIĘCI
NARODOWEJ
Delegatura w Bydgoszczy